

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra hudební výchovy

Daniela Rucká

**Folklorní prvky Těšínského Slezska
ve výuce na 1. stupni ZŠ**

Diplomová práce

Olomouc 2021

Vedoucí práce: Mgr. Jaromír Synek, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Jaromíra Synka, Ph.D. K práci jsem použila literaturu a prameny uvedené v seznamu.

V Olomouci dne 14. 4. 2021

.....

Daniela Rucká

Touto cestou chci poděkovat Mgr. Jaromíru Synkovi, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení a připomínky při zpracování mé diplomové práce. Dále děkuji učitelkám a žákům Základní školy v Ropici, manželovi a celé rodině za podporu při studiu.

OBSAH

Úvod	6
I TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Vymezení základních pojmů	8
1.1 Folklor, folklorismus, folklorní prvky	8
1.2 Region, regionalismus	8
2 Těšínské Slezsko	10
2.1 Geograficko-historické vymezení regionu	10
2.2 Nářečí Těšínského Slezska	10
2.3 Lidová píseň a hudba Těšínského Slezska	12
2.4 Kroje Těšínského Slezska	13
3 Zvyky a tradice Těšínského Slezska	16
3.1 Jaro	16
3.1.1 Velikonoce	16
3.1.2 Máj	17
3.1.3 Letnice	18
3.2 Léto	18
3.2.1 Žně	18
3.2.2 Dožínky	19
3.2.3 Gorolská slavnost	20
3.3 Podzim	20
3.3.1 Kermaš	21
3.3.2 Svátek všech svatých a Dušičky	21
3.3.3 Svatý Martin	21
3.4 Zima	22
3.4.1 Advent	22
3.4.2 Svatá Barbora	22
3.4.3 Svatý Mikuláš	22
3.4.4 Vánoce	23
3.4.5 Tři Králové	24
3.4.6 Masopust	25
4 Folklorní a regionální témata v RVP ZV	26
4.1 Vymezení RVP ZV v systému kurikulárních dokumentů	26
4.2 Vzdělávací oblasti	26
4.2.1 Člověk a jeho svět	27
4.2.2 Jazyk a jazyková komunikace	29
4.2.3 Člověk a svět práce	29
4.2.4 Umění a kultura	30

II PRAKTICKÁ ČÁST	31
5 Vymezení pojmu „projekt“	31
6 Projekt Poznej Těšínské Slezsko	32
6.1 Nástin projektu	32
6.2 Popis projektu	35
7 Metodické listy	36
7.1 Metodický list – Jaro na Těšínském Slezsku	36
7.1.1 Prvouka	36
7.1.2 Člověk a svět práce	40
7.1.3 Český jazyk	41
7.1.4 Hudební výchova	43
7.2 Metodický list – Léto na Těšínském Slezsku	46
7.2.1 Prvouka	46
7.2.2 Výtvarná výchova	50
7.2.3 Český jazyk	51
7.2.4 Hudební výchova	52
7.2.5 Člověk a svět práce	54
7.3 Metodický list – Podzim na Těšínském Slezsku	56
7.3.1 Prvouka	56
7.3.2 Člověk a svět práce	58
7.3.3 Český jazyk	59
7.3.4 Hudební výchova	60
7.4 Metodický list – Zima na Těšínském Slezsku	63
7.4.1 Prvouka	63
7.4.2 Český jazyk	65
7.4.3 Člověk a svět práce	69
7.4.4 Hudební výchova	72
7.5 Zakončení projektu	75
7.5.1 Vyhodnocení projektu	75
7.5.2 Besídka pro rodiče	76
7.6 Závěrečné shrnutí projektu	77
7.6.1 Hodnocení vyučujícího	77
7.6.2 Hodnocení učitelů	79
Závěr	81
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	83
SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ	90
SEZNAM PŘÍLOH	91

Úvod

Téma mé diplomové práce zní Folklorní prvky Těšínského Slezska ve výuce na 1. stupni ZŠ. Jak už samotný název napovídá, jejím ústředním motivem je kultura Těšínského Slezska, kde jsem se narodila, kde nyní žiji a kam se vždy ráda vracím. Je to místo s bohatou historií, tradicemi a krásnou přírodou. Místní kultura je v tomto regionu velice rozmanitá a stojí za to o ni pečovat a usilovat o její zachování pro příští generace, obzvlášť v této době, kdy zájem o lokální tradice spíše ustupuje, než sílí.

Tématu folkloru Těšínského Slezska jsem se začala věnovat již na střední škole. Společně s dalšími studenty jsme tehdy vytvořili projekt s názvem „Po naszymu“, v jehož rámci jsme shromáždili a později publikovali v podobě knihy básně, příběhy, rozhovory a fotografie zachycující kulturu regionu Těšínského Slezska a její proměny. Posláním projektu bylo vytvořit trvalý kulturní příspěvek pro obyvatele Těšínského Slezska a pro komunitu, jež používá nářečí tohoto regionu.

Otázky folkloru Těšínského Slezska mě velice zaujaly, a tak jsem se rozhodla prohloubit své znalosti z této oblasti během vysokoškolského studia pedagogiky, zjistit, jak učitelé v mém rodném regionu využívají folklorní prvky při výuce na prvním stupni ZŠ, a následně zúročit nabyté vědomosti a zkušenosti v rámci diplomové práce.

Škola je místem, kde žáci čerpají informace o okolním světě a společnosti, v níž žijí. Považuji za důležité, aby základní školy podporovaly vlastenectví, a to nejen na státní úrovni. Výuka by se měla zabývat také regionálním kulturním bohatstvím a probouzet v žácích úctu k hodnotám společné Evropy. Profese učitele je v tomto ohledu jedinečná. Právě on má možnost, ba dokonce povinnost předávat znalosti a zkušenosti o svém regionu a o životě a tradicích předchozích generací. Tímto způsobem může prohloubit a rozšířit poznání dětí a pomoci jim vybudovat si kladný přístup k místní kultuře a tradicím. Žák znající své kořeny a historii dokáže na tomto základě dále stavět svou hodnotu a identitu.

Cílem diplomové práce je prezentovat kulturní bohatství Těšínského Slezska prostřednictvím projektu, kterým začleníme regionální, kulturní a folklorní tradice tohoto regionu do vyučování na prvním stupni základních škol. Diplomová práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou.

Cílem teoretické části je objasnit základní pojmy související s folklorní a regionální tematikou a popsat historicko-kulturní pozadí Těšínského Slezska, jeho tradice a zařazení

do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále také „RVP ZV“). První kapitola definuje pojmy, jako je folklor, folklorismus, folklorní prvky, region a regionalismus. Druhá kapitola se věnuje regionu Těšínského Slezska, zejména jeho geografickému vymezení, nářečí, lidové písni a kroji. Třetí kapitola popisuje zvyky a tradice, které jsou spjaté s jednotlivými svátky v průběhu roku. Poslední kapitola teoretické části se zabývá ukotvením regionální tematiky v kurikulárních dokumentech.

V praktické části předkládám projekt „Poznej Těšínské Slezsko“ určený žákům prvního stupně základních škol Těšínského Slezska. Cílem tohoto projektu je zprostředkovat žákům informace, díky nimž získají povědomí o zvycích, tradicích, minulosti, geografii a charakteristických prvcích svého rodného regionu. Projekt má u žáků rovněž budovat respekt k tradicím. Jednotlivé aktivity vycházejí z mých zkušeností a nápadů doplněných o didaktické materiály ve formě textů, notových záznamů, obrázků a videí.

Projekt bude částečně na ZŠ Ropice, pro kterou byl primárně určený. Součástí metodických listů jsou proto rovněž informace o tom, jak realizace na této škole probíhala a také nápady na zlepšení v případě použití projektu na jiných školách. V závěru praktické části je obsaženo hodnocení učitelů, kteří se projektu účastnili. V příloze práce jsou uvedeny materiály potřebné k realizaci navrhovaných výukových aktivit. Součástí tištěné diplomové práce je i CD-ROM s výukovými prezentacemi k praktické části.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení základních pojmů

Pro porozumění tématu a pro naplnění cílů této práce, je nezbytné vyjasnit nejprve základní pojmy, jež se ke zpracovávanému tématu vztahují. Klíčovými pojmy, které jsou základem této práce jsou folklor, folklorismus, folklorní prvek, region, regionalismus a regionální prvek.

1.1 Folklor, folklorismus, folklorní prvky

Vznik termínu folklor je datován do roku 1846, kdy byl zaveden britským bibliografem W. J. Thomasem. Folklor můžeme definovat jako „[...] *osobité, formálně a obsahově vyhraněné projevy hudební, slovesné, taneční a dramatické kultury, závislé na tradování a těsném spojení se způsobem života, zvyklostmi a myšlením venkovského zemědělského obyvatelstva i městského lidu*“ (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 219). Jednoznačnou definici folkloru je však obtížné nalézt. Jeho postavení se totiž neustále mění, a to jak v kulturním, tak společenském životě (Leščák, Sirovátka, 1982).

Dle Broučka lze folklorismus definovat jako „[...] *zprostředkování a předvádění lidové kultury z druhé ruky, resp. život lidové kultury v novém kulturním a společenském systému, kde plní netradiční funkci*“ (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 220).

Folklorní prvky pak „[...] *pomocí tradice přenášejí symbolickou formou vyjádřené představy o základních sociálních normách a institucích, udržují nejrůznější kulturní stereotypy a lidové modely, a svojí přítomností tak de facto konstruují obraz světa danou kulturou vnímaný jako reálný a akceptovatelný*“ (Janeček, 2011, s. 7).

1.2 Region, regionalismus

Pojem region Skokan (2003) definuje jako „[...] *území vymezené na základě společných znaků, dynamický geografický, prostorový systém, formující se na zemském povrchu – na bázi určitých skutečností, které jej odlišují od okolí.*“ (Skokan, 2003, s. 77).

Regionalismus je hnutí, pro něž je charakteristická znalost kultury regionu a vyzdvihování její výjimečnosti. Brouček s Jeřábkem (2007) vysvětlují ve své publikaci regionalismus jako „[...] *směr prosazující poznání a hospodářské i kulturní povznesení určité oblasti*“ (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 836).

Regionální prvek definuje Vavrdová (2009) jako „[...] *doklad společensko-ekonomického dění spolu s přírodními jevy, jež blíže charakterizují a dokumentují zvláštnosti určité oblasti*“ (Vavrdová, 2009, s. 55). Regionální prvky se od sebe mohou v mnohém lišit, rozdělujeme je proto na geografické, populační, sociální, ekonomické, komunikační a kulturní. Mezi geografické řadíme například krajínotvorná specifika nebo přítomnost určitých druhů živočichů či rostlin. Populační prvky jsou spjaté s hustotou zalidnění na daném místě a s tím souvisejícími daty. Sociální regionální prvky zachycují společenské rozdíly mezi obyvateli zemědělských a průmyslových čtvrtí. Ekonomické se zaměřují na hospodářské ambice daného regionu. Za komunikační nebo kulturní prvek označujeme předávání informací o lidové kultuře, minulosti a vzájemných spojitostech mezi lidmi (Vavrdová, 2009).

2 Těšínské Slezsko

2.1 Geograficko-historické vymezení regionu

Těšínské Slezsko neboli Těšínsko je region, jehož název je odvozen od města Těšín, které je součástí tohoto regionu (Ondřeka, 2008). Těšínsko tvoří samostatný etnografický region, který se rozprostírá na 2300 km². Severní hranici tvoří řeka Olza, jižní vytyčují Moravskoslezské a Slezské Beskydy, na východě vede hranice podél řeky Bialka, přes vrchol Klimczok a Baraní hory a západní hranici tvoří řeka Ostravice (Dembiniok, 2010).

Těšínské Slezsko se rozkládá na českých, polských i slovenských hranicích. Toto území prošlo v minulosti komplikovaným historickým vývojem, kdy v různých obdobích patřilo různým státním útvarům. V roce 1920 bylo Těšínsko státní hranicí rozděleno mezi dva samostatné státy – Polsko a Československo. Těšínské Slezsko je charakteristické specifickou lidovou kulturou a životním stylem (Štika, Stolařík, 2001). Toto území bylo vždy místem střetávání jazyka, politiky, národností a kultur – především české, polské, německé a židovské. Jeho historie je však komplikovaná také z důvodu změn panovnických rodů, přebírání území a s tím souvisejících změn v národnostním složení obyvatelstva (Fukala, 2007).

2.2 Nářečí Těšínského Slezska

Nedílnou součástí kultury Těšínského Slezska je nářečí, kterému se zde říká „po naszymu“ nebo „po śląsku“ (čti „po našimu“ a „po ślonsku“). *Po naszymu* je nejběžnějším komunikačním prostředkem v regionu, podobně jako jinde obecná čeština nebo polština. Používá se především pro verbální komunikaci v rodině, mezi přáteli, ale také na veřejnosti. Jelikož se toto nářečí neuplatňuje při formálním styku a v oficiálních institucích, dochází v této oblasti k dynamickým proměnám v rozsahu jeho použití (Kadłubiec, Milerski, 2001).

Zlomovým okamžikem pro vývoj nářečí bylo rozdělení Těšínského Slezska v roce 1920, o kterém byla řeč výše. Z toho důvodu lze porovnávat rozdíly v integraci jazyka na obou stranách řeky Olzy. Z Basarova (1975) sociologického výzkumu vyplývá, že integrace nářečí na polské straně probíhala značně rychleji, a to hlavně díky blízkosti těchto jazykových systémů. Na české straně naopak dochází k postupnému úpadku nářečí z důvodu dominantního postavení českého jazyka (Basara, 1975). Nářečí Těšínského Slezska

představuje různorodý jazykový útvar ovlivněný mimo jiné generační a geografickou diferenciací, která souvisí s dobou, v níž bylo nářečí používáno (Grygar, 2018, [online]).

Z důvodu této historické a geografické rozmanitosti neexistuje přesně definovaná norma nářečí *po naszymu*. Každá její forma se také liší množstvím vlivu českého, polského či německého jazyka. Pro slova v nářečí Těšínského Slezska je charakteristické, že nemají fonologickou délku, samohlásky jsou tedy krátké. Bogoczko (2009) uvádí, že toto nářečí nese výrazné rysy příznačné pro polský jazyk. Zařadit zde můžeme například neprovedení změny hlásky g v h (*noga, głowa*), dále výskyt měkkých sykavek *ś, ź* a hlásek *ć* a *dź*. Podstatná jména mají často jiný mluvnický rod než v českém jazyce (*ta dorta – dort, tyń fazol – fazole*), jsou však ve 3., 6. a 7. pádu ve všech rodech vždy zakončena koncovou *-um, -ach, -ami* (*synkum – chłopcům, o synkach – o chłopcích, ze synkami – s chłapci*). Velmi rozšířená je také koncovka *-uv* a *-i* ve 2. pádě množného čísla (*stařikuv – dědečků, pjekoři - pekaři*) (Bogoczko, 2009). Typické je také *-rzi* uprostřed slov například ve slovech *grziby* (hříby) nebo *krziwy* (křivý). Hojně se zde vyskytují skupiny hlásek *-strz-* nebo *-zdrz-* (*postrzodek – vnitřek*). Často také dochází ke změně samohlásky *e* v polských slovech na samohlásku *y*: *syr – ser* (sýr), *mlyko – mleko* (mléko), *grzych – grzech* (hřích). Zájmena osobní bezrodá a zájmeno se nemají jednotný tvar (*s tobum/tebum – s tebou*, používá se zájmeno *se* i *še*). Pro zájmena neurčitá je charakteristické připojení přípony *-ka/-jak/-kej* (*cośika – něco, gdośikej – někdo*). Číslovky mohou mít jeden (*dwje sta – dvě stě*), dva (*jedynośce, jedynost – jedenáct*), jindy i více tvarů (*dwo, dwa, dwje – dva*) (Bogoczko, Bortliczek, 2017). Z morfologického hlediska je dále důležitá u sloves koncovka *-ech, -ach* v 1. osobě času minulého: *widzolech* (viděl jsem), *jadlach* (jedla jsem), *spalach* (spala jsem) (Bogus-Spyra, 2012). Slovní zásoba nářečí *po naszymu*, jak již bylo zmíněno výše, je poznamenána také jazykem německým. Jeho prvky můžeme pozorovat jak ve slovní zásobě odborné, tak zcela běžné. Příkladem jsou slova jako *biglovać* (žehlit), *ancug* (oblek), *cug* (vlak) či *mantel* (kabát).

Nejznámějšími autory textů v nářečí Těšínského Slezska jsou Henryk Janiczek, Aniela Kupiec a Władysław Młynek. Ve společnosti však vnímáme výrazný pokles počtu osob aktivně používajících toto nářečí (Štika, Stolařík, 1997).

2.3 Lidová píseň a hudba Těšínského Slezska

Lidová píseň a hudba v Těšínském Slezsku je dalším charakteristickým prvkem kultury Těšínského Slezska. Hlavními nositelkami lidové písně byly na přelomu 19. a 20. století ženy, muži tehdy tvořili jen 30 % souhrnného množství zpěváků a častěji se věnovali instrumentální muzice. V tomto období byli zpěváci a zpěvačky často zároveň hospodáři, zemědělci, dělníky, tanečníky, vypravěči či hudebníky. Mezi významné zpěváky přelomu 19. a 20. století patřili Zuzana Martynková, Zuzana Lisztwanová, Anna Martusová, Zuzana Kufová, Jiří Wolný a Pavel Zogata. Právě tato generace zpěváků a zpěvaček se snažila ve velké míře zachovat a předat tradiční lidovou píseň na Těšínském Slezsku dalším generacím (Štika, 2002).

Lidovou píseň Těšínského Slezska je podle Ondrusze (2016) možné rozčlenit do tří obsáhlých skupin: písně intimní, obřadní a pracovní. Nejpočetnější z nich jsou písně intimní, jež lidé zpívali především v domácím prostředí o samotě. Do této skupiny řadíme písně milostné, rodinné, komické, ukolébavky či taneční popěvky (Ondrusz in Kladlubiec, 2016).

Další skupinu tvořily písně obřadní spjaté s tradicemi, jež se lidé snažili dodržovat a předávat dalším pokolením. Tyto písně byly součástí rodinných, ale také výročních obřadů. Obřadní písně rodinné se zpívaly při významných událostech (narození, svatbě, pohřbu), kdežto výroční obřadní písně byly spjaty s tradicemi během jednotlivých ročních období. Významnou součástí této skupiny písní představovaly koledy. Pro koledu je typické časté opakování veršů, částí slok či refrénů, a charakterizují je silné přízvuky těžkých dob v pravidelném sledu. Tyto písně se zpívaly v období zimního a jarního koledování. Do období zimního koledování patřily koledy štěpánské, s těmi obcházely domy tříčlenné či šestičlenné skupiny chlapců a mužů. Zpěvem blahopřáli hospodáři a hospodyně. Začínali pod okny, poté se přesunuli do domu, kde získali výslužku. Koledu zakončili písní, kterou za obdržené dary poděkovali. V období jara, během Velikonoc a Smrtné neděle, chodily na obchůzky dívky. Nesly ozdobený stromeček, kterému se říkalo *gojik* nebo *gojiczek*, a pochodovaly s ním od domu k domu. Zpívaly se kolední písně, které se skládaly z hospodářských a milostných přání, žertovných frází a žádosti o odměnu (Štika, 2002). Na konci léta se pořádala výroční slavnost, kde lidé děkovali za pomoc a úrodu během celého roku. Účastníci slavnosti tančili a zpívali za hojného doprovodu hudby (Studnicki, 2011).

Další skupinou lidových písní na Těšínském Slezsku byly písně pracovní. Do této skupiny bychom zařadili písně zbojnické, pastýřské, salašnické, hospodářské, hornické,

řemeslné, vojenské či rekrutské, jež ličily loučení s rodinou či blízkými. Písně vznikaly často v pracovním prostředí a vyznačovaly se jednoduchostí formy a improvizací (Ondrusz in Kadłubiec, 2016).

2.4 Kroje Těšínského Slezska

Kroj je oděv s jistými charakteristickými rysy, který odlišoval příslušníky různých etnografických, profesních či jiných skupin (Brouček, Jeřábek, 2007). Lidový kroj byl jedním z typických znaků obyvatel pocházejících z Těšínského Slezska a viditelným znamením, které odlišovalo jednotlivé regionální skupiny na tomto území. Těšínské Slezsko se může pyšnit až čtyřmi druhy krojů – lašským, těšínským, goralským a jablunkovským.

Lašský kroj byl typický svou jednoduchostí. Nosil se v okolí města Bohumína, Fryštátu, Orlové a Karviné. Lašský kroj však nebyl ve všech lokalitách jednotný. Mužský kroj se skládal z šedého či černého klobouku. V zimě byl klobouk nahrazován čepicí z kožešiny. Košile byly bílé a šily se s dlouhými rukávy a rozparkem na zádech. Dlouhé tmavě modré kalhoty se zasouvaly do vysokých bot, kterým se říkalo *poloki*. Muži nosili krátký kabátek, tzv. *kamizolu*, tmavě modré, zelené či fialové barvy ozdobené dvěma řadami kovových knoflíků. Pod kabátek si oblékali vestu opět modré barvy, zdobenou knoflíky. Ženský kroj tvořily dvě košile. Spodní košile byla dlouhého střihu a sloužila často jako noční košile. Svrchní košile byla kratší, sahala pouze do pasu. Rukávy byly staženy u loktů a zdobila je krajka či výšivka. Šaty byly tvořené z široké sukně a živůtku. Pod sukně si ženy oblékaly naškrobené spodnice a pas zdobila stužka, která se vzadu vázala na mašli. Vdané ženy si zdobily hlavu čepcem sepnutým vysoko nad čelem, na který se dával bílý či barevný šátek s výšivkou (Fierla in Kadłubiec, 2016).

Těšínský kroj nesl typické rysy městského oděvu. Nosil se v okolí Fryštátu až k vesnicím severně od Jablunkova a po pravé straně řeky Olzy až ke Skočovu. Mužský těšínský

Obrázek 1: Lašský kroj, Dembiniok, 2010, s. 86

Obrázek 2: Těšínský kroj, Dembiniok, 2010, s. 48

kroj se skládal z černého či šedého klobouku, který obsahoval podšívku, kde byl prostor na ukládání drobných předmětů. Košile těšínského kroje byla dlouhá až ke kolenům a šita z bílé látky. Rukávy košile byly nabírané v okolí ramen. Na košili se oblékala vesta tzv. *bruclik* modré, červené či černé barvy, obšíváná červenou nití. Součástí kroje byl také kabátek zdobený bílými knoflíky. Muži nosili tmavě modré přiléhavé kalhoty, které si dávali do vysokých bot. Ženský těšínský kroj se skládal ze dvou bílých košil. Spodní košile přiléhala k tělu. Vrchní košile byla kratší a její rukávy dosahovaly délky loktů. Zakončení rukávů lemovaly výšivky černé či červené barvy. Následně si ženy oblékaly bílou spodnici a sukni. Horní část sukně byla tvořena hojně zdobeným živůtkem. Spodní část sukně lemovala modrá stuha. Na sukni si těšínské ženy oblékaly zástěru převázanou v pase stužkou. K tomu si oblékaly červené punčochy a nízké boty (Fierla in Kadłubiec, 2016).

Goralský kroj nosili obyvatelé Moravskoslezských Beskyd. K jeho výrobě používali především přírodní materiály. Muži si oblékali teplé úzké bílé kalhoty, volnou košili vyrobenou ze lnu zdobenou křížkovou výšivkou nacházející se u rozparku na hrudi, dále pak vestu černé či červené barvy, které se říkalo *bruclik*. Typický mužský kroj se skládal z širokého klobouku či beranice a pláště, který nosili přehozený přes ramena. Vestu krášlily stříbrné knoflíky. Muži nosili teplé pletené ponožky tzv. *kopyca* a kožené krpce s řemínky, které byly obtočené kolem lýtek. V zimě byl kroj doplněn kožíškem vyzdobeným zepředu kousky barevné kůže. Ženský goralský kroj se skládal z černé sukně s modrobílou zástěrou nebo jen ze suknice s modrotiskem. Vrchní část těla zdobila krátká bílá košile s nabíranými rukávy, pod kterou byla dlouhá plátěná košile bez rukávů. Ženy nosily červené vlněné punčocháče a krpce z kůže. Vdané ženy měly síťový čepec s krajkou a bílým šátkem. Svobodné dívky si zaplétaly cop se stuhou. Všední a slavnostní oděv žen se lišil jakostí látek. V zimě si ženy oblékaly krátké kožíšky z ovčí srsti (Dembiniok, 2010).

Obrázek 3: Goralský kroj, Dembiniok, 2010, s. 36–38

Mužský jablunkovský kroj se vyznačoval jistou podobou s uniformou husarů. Kroj byl tvořen bílou košilí se širokými rukávy, kalhotami, vestou s dvěma řadami stříbrných knoflíků, šátkem, kabátem a čepicí pokrytou vrstvou kůže. Kromě bílé košile měl tento kroj tmavě modrou barvu. Kabát měli muži podšitý kožešinou a zdobený beraním kožíškem či ozdobami v podobě knoflíků a náhrdelníků. Obuv byla vyšší a kabátek zdobily stříbrné doplňky. Ke kroji se nosila kožešinová čepice a hůlka. Ženský jablunkovský kroj představoval měšťanský typ oděvu. Skládal se z vrchní výšivkou zdobené košile a bílé spodnice. Na ní ženy mívaly sukni z hedvábí se stříbrným či zlatým lemováním a korzet s květovými motivy. Ke kroji se vážala bílá zástěra bohatě zdobená krajkou. Na hlavě ženy nosily přiléhavý krajkový čepec překrývající čelo, přes který se nosila bílá čtvercová látka se zdobením krajkou či výšivkou. Ženský kroj dále obsahoval nízké střevíce a punčochy. Součástí kroje byly doplňky ze stříbra – přívěsky, knoflíky, korále a opasky (Dembiniok, 2010).

Obrázek 4: Jablunkovský kroj, Dembiniok, 2010, s. 102–103

3 Zvyky a tradice Těšínského Slezska

Tato kapitola je věnována zvykům Těšínského Slezska. Ty jsou rozděleny do čtyř skupin podle ročních období, a to v pořadí, v jakém jdou v kalendáři za sebou a v jakém jsou následně řazeny v projektu.

Brouček s Jeřábek (2007) definují zvyk jako „[...] *typ opakovaného chování, o němž se členové nositelské skupiny domnívají, že má velmi dlouhou, dávnou existenci (tradicí)*“ (Brouček, Jeřábek, 2007, s. 1232).

Existují zvyky rodinné, které jsou spjaté s přechodem z jedné sociální úrovně do jiné. Do této kategorie patří například početí, porod, křest, svatba nebo pohřeb. V této kapitole se však zaměříme na jinou kategorii zvyků, a to na obyčejné výroční. Jsou spjaty s církevními svátky, které tvořily liturgický rok a souvisely také se změnami ročních období (Studnicki, 2011). Jejich nedílnou součástí bylo uplatňování velkého bohatství uměleckých projevů. Mezi ně patřily výtvarné projevy, tance, písně, poezie a další (Štika, Stolařík, 2001).

Řada dávných tradic je dnes spíše na ústupu. Některé ale přežívají a předávají se dále díky folkloristům, etnografům a vzpomínkám starších obyvatel regionu Těšínského Slezska (Studnicki, 2011).

V jednotlivých zvycích se často spojují křesťanské prvky s pohanskými kořeny. Spousta praktik byla závislá na místě a čase, spjatá s používáním rozmanitých rekvizit (ořechů, kostí, jablek) a předem daných postupů (mlčení, okuřování). Tyto činnosti měly chránit před neštěstím, zajistit úrodu na poli, hojnost sklizně, úspěšnost v chovu zvířat či štěstí, zdraví a bohatství v životě člověka (Studnicki, 2011).

3.1 Jaro

3.1.1 Velikonoce

Velikonoce jsou nejvýznamnějším svátkem křesťanů. Předchází jim postní období, které má být přípravou na svátek Zmrtvýchvstání Páně. V tomto období se lidé vyhýbali masitým jídlům a alkoholu. Nepořádaly se také žádné slavnosti ani zábavy. Postní doba trvala čtyřicet dní a zahajovala se popeleční středou.

Pátou postní nedělí, tzv. **černou nedělí**, chodili lidé vesnicí s Mařanou, což byla slaměná postava oděná v tradiční šat, která symbolizovala smrt a odchod zimy (Szymik, 2001). Během obchůzky se zpívaly písně, za které dostával průvod dary od hospodářů.

Na konci byla figurína svržena do vody. Tento obyčej již většinou vymizel. Po tomto rituálu se průvod vracel do vesnice s *gojikiem* – smrčkem, jedlí nebo břízou ozdobenou barevnými papírovými stuhami a vyfoukanými vejci. S *gojikiem* chodily dívky, tzv. *gojičkorki*, od domu k domu a zpívaly písně. Tento zvyk trval celý tzv. černý čtvrtek. Květnou nedělí byla tato tradice přerušena a o Velikonočním pondělí obchůzky s *gojikiem* opět pokračovaly.

Květná neboli Palmová neděle byla charakteristická svěcením palem vyrobených z kočíček či jiných keřů, stromů či trav, jimž lidé přisuzovali magické schopnosti. Palmy symbolizovaly památku vjezdu Ježíše Krista na oslátku do Jeruzaléma.

Na **Velký pátek** lidé trávili většinu času doma. Nechodili na návštěvy k sousedům ani rodině, vyhýbali namáhavé práci a účastnili se bohoslužby (Latochová, 2017). Byl to také den tajemných praktik, které měly lidem zajistit zdraví a zdar během roku. Magický význam připisovali vodě, proto bylo zvykem omývat se ráno v potoce (Studnicki, 2011).

Bílá sobota se pojila s obřadní praktikou, při které se mělo v sadech trást ovocnými stromy, což mělo zajistit zdraví a hojnost ovoce. Na Bílou sobotu se připravovaly koláče, bábovky a další pokrmy. Rovněž se malovala vajíčka symbolizující nový život (Štika, Stolařík, 2001)

Velikonoční neděle byla pro zdejší lid významným a radostným svátkem tráveným v rodinném kruhu. Mladší členové domácnosti tento den hledali na zahradě tzv. „zajíčka“, což byl dárek v podobě nového oblečení nebo předmětu. Dopoledne pak šla rodina na bohoslužbu.

Velikonočnímu pondělnímu ránu se říkalo *šmiergust*. Chlapci navštěvovali domácnosti děvčat na vdávání a polévali je vodou. Promočené dívky poté bily karabáči upletenými z vrbových nebo jalovcových prutů, což mělo dívkám zajistit zdraví a krásu. Mládenci dostali na oplátku pohoštění a malovaná vajíčka (Štika, Stolařík, 2001). Během Velikonočního pondělí lidé navštěvovali své blízké s blahopřáním. Vesnicí také chodily skupiny tří dívek s ozdobeným *gojikiem* a zpívaly písně, za které poté dostávaly dárky (Studnicki, 2011).

3.1.2 Máj

Poslední den v dubnu se podle tradice stavěl máj, což byl kůl vytvořený z jehličnatého stromu, na který mládenec připevnil ozdobený *mojiček*. Večer přicházeli chlapci tento máj stavět před dům svobodné dívky, ke které cítili náklonnost. Na máj bylo poté nutné během celého května dohlížet, aby *mojiček*, který byl na vrcholku kůlu, neodnesl nějaký chlapec své

dívce. Pokud by se tak stalo, nevěštilo by to nic dobrého (Studnicki, 2011). Stavěly se také kolektivní máje, které se nacházely ve středu jednotlivých obcí. Kácení máje se konalo ke konci května (Štika, Stolařík, 2001). Před tím, než se dal *mojiček* do ohně, chlapec odštíhl jeho uschlou špičku, vyrobil z ní kvedlačku a dal ji dívce, kterou si chtěl vzít (Studnicki, 2011). Na Těšínsku mládí lidé u této příležitosti pořádali tance a zábavy (Štika, Stolařík, 2001).

3.1.3 Letnice

Letnice se slavily desátý den po Zmrtvýchvstání Páně a Nanebevstoupení Páně. Tradicí bylo smažení míchaných vajec s pažitkou tzv. *wajeczyna se sznytlokym*. Slavilo se v kruhu rodiny, sousedů a přátel. Na svatodušní pondělí se vyháněl dobytek. Pastýř, který ho vyhnal jako první, se stal „králem pastýřů“ (Studnicki, 2011). Lidé se řídili pověrou, že krávy, které byly tento den puštěné na pastvu s ranní rosou, budou v dalších dnech dávat více mléka (Szymik, 2001).

3.2 Léto

Letní období začínalo 29. června na svátek Petra a Pavla. Lidé věřili, že teprve od tohoto data lze bez obav sbírat a jíst ovoce ze zahrad. Na svátek apoštolů se také dodržoval zákaz prací na poli. Od sv. Jakuba, tedy od 25. července, bylo možné kopat první rané brambory. Tímto dnem končilo tzv. hladové období (Studnicki, 2011).

3.2.1 Žně

Žně byly nejvýznamnější událostí zemědělského kalendáře, rozhodovaly totiž o množství nejdůležitějších potravin na následující rok. Pro zdejší zemědělce nebyla důležitá ani tak délka a náročnost práce, jako snaha o minimalizaci ztrát slámy a zrní. Technika žňových prací se lišila podle polohy pozemku, sociálního postavení, množství pracovních sil či aktuálního počasí. Začátek žní byl závislý na území sklizně. V nížinách začínaly ve druhé polovině července, na horách však teprve v srpnu. Ke sklizni obilí používali sedláci kosu nebo srp. Pokosené obilí chránili před špatným počasím pomocí *ostrví*, mandelů, panáků či obilných hromad jiných typů. *Ostrve* byly dvoumetrové tyče z jedle či smrku s větvemi nebo tyče s navrtanými otvory a vodorovně vloženými dřívky.

Se žněmi souviselo také mlácení obilí, které patřilo k velice obtížným a časově náročným pracím. K mlácení se používaly cepy a takto zpracované obilí se pak čistilo přehazováním

proti větru. Mláčení cepy byla práce určená pro všechny dospělé. Pokud byl však muž potřeba při jiné práci, musely mlátit pouze ženy. Tato práce byla fyzicky náročná a vyžadovala naučit se zručnosti a rytmu. Údery cepu musely dopadat na jedno místo v přesném a opakujícím se rytmu, proto se začínající pracovník učil rytmus pomocí říkanek. Nejčastější počet lidí při mláčení bylo čtyři nebo šest. Mlátilo se ve stodole již od brzkých hodin, aby pracovníci mohli pracovat za světla.

Bezprostředně po mláčení následovalo čištění a třídění obilí. To se čistilo pomocí tzv. vátí obilí, kdy zemědělec nabral zrní lopatou, které se říkalo *vějačka*, a házel je před sebe. Vítr rozdělil obilí na dvě hromádky. Na jednu hromádku padaly plevy a na druhou dobré těžké zrní (Štika, Stolařík, 2001).

Během práce zemědělce doprovázely společně zpívané písně, ve kterých se objevovalo téma práce na poli, úrody a zábavy, která je po sklizni čekala (Studnicki, 2011).

3.2.2 Dožínky

Zakončením žní, a především sklizně obilí, byla slavnost, která se pořádala na konci léta, většinou na přelomu srpna a září. Říkalo se jí *żniwówka* neboli dožínky. Tuto slavnost pořádali sedláci, aby poděkovali Bohu, sousedům a služebnictvu za pomoc během sklizně a celého roku. První zvyk se odehrával již na poli při kosení a stavění posledního snopu. Ten lidé ozdobili polním kvítím a stavěli ho na poslední vůz odjíždějící z pole. Účastníci žní poté zamířili v průvodu k domu hospodáře. Dívky si oblékaly slezské kroje. V průvodu také jely vozy, na kterých ženy předváděly hospodářské a žňové práce, mezi které patřilo zpracovávání zelí, pečení chleba, tlučení másla, mláčení cepy či práce s obilím (Štika, Stolařík, 2001). Lidé v průvodu nesli kosu, srp, kytici z obilí a dožínkový věnec, který byl hospodáři následně předán (Studnicki, 2011). Věnec se vytvářel ze všech druhů obilí a byl zdoben polními květinami, pentlemi a papírovými růžicemi. Visel nad dveřmi domu hospodáře až do příštích dožínek. Měl dané rodině přinášet bohatství a štěstí v příštím roce. Důležitým symbolem dožínek byl kromě věnce také ozdobený dožínkový stromek, kterému se říkalo *vicha*. Ta se pověsila na stodolu a označovala, že dané hospodářství má již na poli sklizeno (Štika, Stolařík, 2001).

Nejzámožnější hospodář byl zvolen za *gazdu*. Oblékal se do kroje, všem děkoval za práci a pozval je na slavnost, kde bylo plno jídla, hudby, tance a zpěvu (Studnicki, 2011).

3.2.3 Gorolská slavnost

Gorolská slavnost, tzv. *Gorolski Święto* označuje nejstarší folklorní festival v regionu. První gorolská akce se slavila již v roce 1947. Tato slavnost se tradičně koná začátkem srpna. Na Těšínském Slezsku se odehrává v Městském lese a v budově Polského kulturně-osvětového svazu v Jablunkově. Gorolská slavnost probíhá po dobu tří dnů a těší se vysoké návštěvnosti. Cílem festivalu je uchování folklorních tradic Těšínského Slezska, které byly součástí běžného způsobu života lidí do druhé světové války. Děti si dříve osvojovaly tradice a folklor na svatbách či zábavách, dnes jsou však tyto regionální kulturní prvky na ústupu a je třeba o ně pečovat.

Program slavnosti je zaměřen na hudební a mluvený folklór dané oblasti. Prezентují se zde zpěváci, vypravěči, tradiční lidové kapely či hudebníci. Mimo jiné zde vystupují místní divadelní soubory s představeními na téma tradic a obyčejů Slezských Gorolů. Součástí akce jsou rovněž semináře, přehlídky folklorních souborů, karneval, bohoslužba, fotografické výstavy a ukázky tradičních lidových umění, řemesel, výroby produktů či hudebních nástrojů (O festiwalu, 2020 [online]).

3.3 Podzim

Podzim byl časem sklizně okopanin. Důležitá byla především sklizeň brambor, které se říkalo *vykopki*. Sousedé si často při této činnosti pomáhali, stejně jako při dalších polních pracích či draní peří. Během sklizně brambor nepoužívali stroje, ale brambory kopali ručně. Součástí *vykopků* bylo pečení brambor, tzv. *pječoků*, v popelu. Lidé během sklizně odříkávali fráze, jež měly chránit úrodu před škůdci. Při svážení posledního vozu například odhazovali hlízy brambor a vykřikovali: „*Co je ve voze (nebo koši), je pro mě, a co tu nechávám, je pro vás, polní myšky.*“ (Studnicki, 2011, s. 117). Velice rozšířené byly také *pokopki*, kdy hospodáři nevykopávali důkladně všechny brambory, ale část nechávali na poli, aby si je mohli poté vykopat chudí (Szymik, 2001).

Další zeleninou, která se sklízela na podzim, byla řepa a fazole. Řepa byla určena především ke krmení zvířat na statku v zimním období. Fazole bylo zvykem nechat usušit vespod střechy. K jejich následnému zpracování se používaly cepy, i když část obyvatel zpracovávala fazole ručně (Latochová, 2017).

3.3.1 Kermaš

Kermaš byla hodová slavnost spjatá s nedělemi po svátku sv. Michala (29. září), kdy lidé hodnotili úrodu a hojnost za celý uplynulý rok a děkovali za ni. Tato lidová slavnost se vázala k podzimu, a proto se jí říkalo podzimní hody. V rodinách se lidé navzájem navštěvovali a hostili. Kermaš se však neslavil jen v neděli, ale i během pondělního a úterního dne. V některých částech Těšínského Slezska byla tato zábava rozdělena na části: neděle byla zábavou pro mládež, pondělí pro hospodáře a úterý pro hospodyně. Neoddělitelným prvkem kermaše byly tance a zábavy mladých lidí. Kermaševému tanci, podobně jako masopustnímu, se připisoval obřadní význam. Povinností všech děvčat bylo účastnit se těchto zábav. Lidé věřili, že pokud by dívka nepřišla, úroda by v příštím roce nebyla hojná. Při tanci se muselo skákat vysoko, aby byl dostatek ovsa. Kermaš je často zaměňován s odpustem. Avšak oproti odpustu, který je oficiální církevní slavností konající se v den svátku patrona místního kostela, je kermaš spjatý s lidovou tradicí celé vesnice. Pastýři hnali dobytek z pastvin zpátky na své statky a hospodáři končili s pracemi na poli. Slavnost tedy uzavírala hospodářský rok. V dnešní době význam této tradice upadá a slaví se už jen zřídka (Tomeš, 1978).

3.3.2 Svátek všech svatých a Dušičky

Svátek všech svatých (1. listopadu) a Dušičky (2. listopadu) připadají na první dny listopadu. Lidé chodí na hřbitovy, čistí hroby, zapalují svíčky a vzpomínají na zemřelé. Často také využívají čas, aby byli se svou rodinou. Podle tradice se v tuto dobu nesmělo pracovat s ostrými předměty. Bylo také zvykem poskytovat oděvy, peníze a dary žebrákům (Szymik, 2001).

3.3.3 Svatý Martin

V lidové tradici má své významné místo svátek sv. Martina, který připadá na 11. listopadu. Den předem se zabíjely husy a škubalo se jim peří. Ve sváteční den lidé husy připravovali a jedli. S datem 11. listopadu je také spjatá pranostika o příjezdu Martina na bílém koni, podle níž mělo tento den sněžit a začít tak zimní období (Studnicki, 2011).

3.4 Zima

3.4.1 Advent

Advent je období čtyř neděl před vánočními svátky. Právě jím začíná církevní rok. Symbolem adventu je už od devatenáctého století věnec z větvíček jehličnanů se čtyřmi svíčkami znázorňujícími čtyři neděle. Pro věřící znamená toto období duchovní přípravu na vánoční svátky. Lidé by měli trávit více času půstem, modlitbou a uchýlit se do vnitřního ticha. Obvykle zde platí zákaz veselí a tance (Studnicki, 2011). Během adventu je na Těšínském Slezsku charakteristickým kulturním prvkem také pečení cukroví (Pieńczak, Rusek, Szczyrbowski, 2010).

3.4.2 Svatá Barbora

Svatá Barbora se považuje za patronku umírajících a ochránkyni horníků a její svátek se slaví 4. prosince. V tento den se horníci oblékali do uniforem a ve slavnostním průvodu společně navštěvovali kostely. Po bohoslužbě se konal obřad, během kterého vítali nové horníky do svého bratrstva. Poté následovaly slavnostní zábavy, na kterých lidé tančili za doprovodu hornické muziky. Svátek svaté Barbory je rovněž spjat s obřadními praktikami týkajícími se nezadaných děvčat. Jejich úkolem bylo vložit větvíčku třešně či višně do vázy s vodou, pozorovat ji a čekat, zda vykvete. Rozkvět větvíčky do Vánoc nasvědčoval tomu, že se dívka během příštího roku vdá. Další tradicí byly večerní obchůzky tzv. *barborek*. Barborky byly mladé ženy, které si na tuto příležitost oblékaly bílý šat, chodily po domech s metlami, vymetaly je a rozdávaly také malé dárky ve formě ovoce či cukroví. Obdobné obchůzky se konaly také na svátek sv. Lucie (13. prosince). Na svatou Barboru začínalo období zabíjaček, jež trvalo až do svátku sv. Lucie. Maso a masné produkty ze zabíjaček se pak často objevovaly na štědrovečerním stole, lidé je také roznášeli blízkým a sousedům (Szymik, 2001).

3.4.3 Svatý Mikuláš

Svátek sv. Mikuláše připadá na 6. prosince a pojí se s velice oblíbenými tradicemi na Těšínském Slezsku. Mikuláš, tzv. *Mikołaj*, obcházel domy společně s čertem, andělem či smrtkou, měl dlouhé šedé vousy a vzhledem připomínal biskupa. V průběhu návštěvy se děti ptal, zda byly hodné a zda pomáhaly rodičům při práci. Děti Mikulášovi také recitovaly básně a modlitby a zpívaly písně. Poslušným dětem Mikuláš dával sladkosti či jiné malé dárky,

neposlušným dával slupky od brambor či svazek řemínků určený k bičování (Studnicki, 2011).

Ve Slezských Beskydech byla také známá tradice obchůzek koledníků – tzv. *Mikolajů* oblečených do kožených masek a kožešin. V některých částech Těšínského Slezska chodily dvě skupiny těchto *Mikolajů*. Jedné se říkalo černí, druhé bílí. Černí si oblékali masky čerta, kominíka, cikána, žida či medvěda. Bílí představovali kostelníka, biskupa, doktora, nevěstu či ženicha. Obě skupiny obcházely domácnosti ve vesnici a poté se setkaly na společné zábavě, většinou v hospodě, kde si rozdělovaly získané dary. Kromě obchůzek bylo typické pečení pečiva z bílého těsta, které připomínalo postavu Mikuláše (Szymik, 2001).

3.4.4 Vánoce

Nejvýznamnějším dnem Vánoc je **Štědrý den**, který se slaví 24. prosince. Na Těšínském Slezsku se mu říká *vilija* (Štika, Stolařík, 2001). S tímto dnem byla spojována řada pověr a zvyklostí, z nichž se mnohé dochovaly až do dnešního dne. Lidé například věřili, že jaký bude Štědrý den, takový bude celý další rok. Dodržoval se půst a zákaz některých činností a lidé dbali na to, aby se nehádali. Dětem se kladlo na srdce, aby byly poslušné a nemusely dostat výprask – pokud to nedodržely, znamenalo to, že budou zlobit a že je budou rodiče trestat po celý příští rok. V tento den by se mělo časně vstávat, aby člověk nebyl v následujícím roce líný. Nemělo se ani polehávat, neboť to věštilo nemoc, nebo dokonce smrt (Studnicki, 2011). Důležitým symbolem vánočních svátků byl zelený jehličnatý stromek. Ten se věšel špičkou dolů na trám pod strop. Děti ho měly za úkol na Štědrý den ozdobit slámou, jablky, ořechy a papírovými ozdobami (Studnicki, 2011).

Štědrovečerní večeři se říkalo *objod vigelijny*. Rodina se scházela u stolu, až se na obloze ukázala první hvězda. Večeři zahajovala společná modlitba, kterou začínal nejstarší člen rodiny (Štika, Stolařík, 2001). Stůl byl prostřen bílým ubrusem, stál na něm kancionál, svíčka, plodiny rodící se na poli a rozmanitá jídla. Pod ubrus se dávala mince či bankovka, aby rodinu v příštím roce nestihla bída. Jedno místo zůstávalo volné pro hosta nebo pro duši zemřelých předků (Studnicki, 2011). Večeře sestávala z 12 chodů. Začínalo se krájením chleba nejstarším členem rodiny. Domácnost uchovávala první kousek chleba, protože věřila v jeho léčivé účinky. Dále se jedly oplatky s medem, polévka, fazole nebo hrách, rýže, brambory, zelí, perník, vánočky, krupičná kaše, ovoce a ovocná omáčka. Jídla měla být pestrá, ale přesto se jedlo skromně (Štika, Stolařík, 2001). Pokrmy se nesměly dojíst, aby rodina v příštím roce netrpěla nedostatkem. Během minulého století se složení jídel

rozšiřovalo. Přibyla například rybí polévka, bramborový salát a smažený kapr. Nikdo nemohl vstávat od stolu. Věřilo se, že ten, kdo od stolu odejde, by mohl během příštího roku zemřít. Večeři zakončovalo společné zpívání koled a modlitba. Po večeři děti dostaly malé dárky (Studnicki, 2011).

Štědrý den byl spjat rovněž s věštěním. Budoucnost se hádala například z jadřince rozkrojeného jablka. Pokud připomínal pravidelnou hvězdičku, předpovídalo to štěstí a zdraví v dalším roce (Studnicki, 2011). Velice rozšířené byly také věštby z ořechu, který si každý rozlouskl. Zdravé jádro znamenalo zdraví, špatné předpovídalo pro nadcházející rok nemoc. Dle jiné tradice čtyři ořechy symbolizovaly čtyři roční období – zkažený ořech věstil pro dané období nemoc nebo špatné počasí (Štika, Stolařík, 2001). Pro věštění se používaly také svíčky v ořechové skořápce. Každý člen rodiny vypustil jednu skořápku v lavoru, podle její pohyblivosti se zjišťovalo, kdo dojde v nadcházejícím roce nejdál. Dívky dodržovaly tradici házení střevice za hlavu. Pokud střevec přistál špičkou k dívce, znamenalo to, že v blízké budoucnosti pozná svého vyvoleného (Latochová, 2017).

Boží hod vánoční připadal na den po Štědrém dni, tedy 25. prosince. Ráno lidé chodili do kostela, poté odpočívali a trávili čas doma s rodinou – zpívali koledy, modlili se a vzpomínali na minulost (Studnicki, 2011). V tento den se také konaly kolední obchůzky, kterých se účastnily hlavně děti z chudých rodin. Za písně a blahopřání dostávaly peníze, vajíčka či pečivo. Koledovali ale také starší lidé, nejčastěji Romové (Štika, Stolařík, 2001).

Druhý sváteční den, tedy na Štěpána (26. prosince), byl spjat s návštěvami mladých chlapců, kterým se říkalo *vinšovnic*. Nosili jedlovou či smrkovou větvíčku ozdobenou stuhami a papírovými růžemi. Mládenci navštěvovali domy samostatně nebo v malých skupinách. Stáli vždy pod okny nebo přede dveřmi a čekali na pozvání hospodáře. Poté blahopřáli hospodáři a jeho rodině, recitovali a zpívali písně o narození Ježíše Krista, hospodář je na oplátku obdaroval jídlem a penězi (Studnicki, 2001).

3.4.5 Tři Králové

Svátek Tří králů se slavil 6. ledna a uzavíral období návštěv koledníků, které trvalo již od svátku sv. Štěpána. S blížícím se dnem 6. ledna začali po vesnici chodit s koledou a blahopřáním tři králové. Byli to chlapci, kteří měli na sobě barevné šerpy, hlavy jim zdobily papírové koruny a v ruce drželi dlouhé hole. Jeden z chlapců měl začerněný obličej. Tři králové představovali biblické mudrce – Kašpara, Melichara a Baltazara, již se přišli poklonit

malému Ježíši v Betlémě. Každý z nich měl jeden vlastnoručně vyrobený dar – zlato, kadidlo a myrhu (Studnicki, 2011).

3.4.6 Masopust

Masopust neboli karneval je období, které začínalo svátkem Tří králů a končilo Popeleční středou. Typickým jídlem tohoto období byly koblihy, tzv. *krepliki* (Štika, Stolařík, 2001), které se podávaly především na poslední masopustní čtvrtek, tzv. mastný čtvrtek. Tento den byly všechny pokrmy tučné: k snídani se podávala klobása, k obědu vepřová pečeně s kysaným zelím a k večeři tlačěnka a mastné výrobky. Během tohoto období se nesmělo pracovat se dřevem. Lidé věřili, že by se poté kolem domu objevovali hadi a jiní plazi (Studnicki, 2011).

Zakončením masopustu byly tzv. *ostatki*, slavnost, která se konala poslední tři až čtyři dny tohoto období. *Ostatki* se pojily s živými tanečními zábavami, které organizovaly především ženy. Účastnili se jich mladí i staří obyvatelé obce. Lidé věřili, že jim tyto zábavy, konané v hospodě při muzice, zajistí růst hospodářských plodin. Na některých místech Těšínského Slezska se lidé snažili při tanci vyskakovat co nejvýše, aby jim vysoko vyrostl oves. Tančily se tance metlové, cepové a žabské (Studnicki, 2011). Během masopustních slavností lidé také chodili po ulicích v průvodu převlečení za různé maškary – medvěda, koně či d'ábla (Štika, Stolařík, 2001).

Masopustní slavnosti zakončovala tradice pochovávání basy, která byla symbolem veselí, tance a hudby. Během úterní ostatkové slavnosti muzikanti přikryli basu jako zemělého plachtou, připevnili na ni masku, dali do necek a v pohřebním průvodu ji zanesli do taneční místnosti, kde byla tímto obřadem pochována. Takto byl symbolicky zakončen masopust a zahájeno postní období (Štika, Stolařík, 2001).

4 Folklorní a regionální témata v RVP ZV

Folklorní a regionální témata mají své místo ve vzdělávání. České školství to reflektuje a zahrnuje tyto důležité prvky kultury do Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání.

4.1 Vymezení RVP ZV v systému kurikulárních dokumentů

Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání představuje státní úroveň kurikulárních dokumentů. Vymezuje se v něm obecný rámec pro jednotlivé etapy vzdělávání.

Školní vzdělávací program představuje školní úroveň kurikula zpracovaného na základě RVP ZV. Tento dokument si vytváří každá škola samostatně a realizuje podle něj vzdělávání v jednotlivých předmětech (RVP ZV, 2021).

4.2 Vzdělávací oblasti

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP ZV orientačně rozdělen do devíti oblastí. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory:

- „*Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)*
- *Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)*
- *Informatika (Informatika)*
- *Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)*
- *Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)*
- *Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)*
- *Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)*
- *Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
- *Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)*“ (RVP ZV, 2021, s. 14).

V následujících podkapitolách se blíže seznámíme s oblastmi, skrze které můžeme regionální a folklorní tematiku integrovat do výuky na 1. stupni ZŠ. Jsou to vzdělávací oblasti: Člověk a jeho svět, Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a svět práce a Umění a kultura. V prezentovaných tematických oblastech jsou zařazena témata jako obec, různorodost rodin a povolání, podoby a projevy kultury, proměny způsobu života, lidové zvyky, tradice, řemesla, regionální památky, jednoduché lidové tance a další. Ve všech těchto

tematických oblastech lze dobře prezentovat kulturní prvky typické pro region žáka dané školy.

4.2.1 Člověk a jeho svět

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je rozdělena do tematických okruhů: Místo, kde žijeme; Lidé kolem nás; Lidé a čas; Rozmanitost přírody; a Člověk a jeho zdraví.

Tematický okruh: Místo, kde žijeme

Očekávané výstupy (1. období):

- „začlení svou obec (město) do příslušného kraje a obslužného centra ČR, pozoruje a popíše změny v nejbližším okolí, obci (městě)
- rozliší přírodní a umělé prvky v okolní krajině a vyjádří různými způsoby její estetické hodnoty a rozmanitost“ (RVP ZV, 2021, s. 49)

Učivo:

- domov – prostředí domova, orientace v místě bydliště
- obec (město), místní krajina – její části, poloha v krajině, minulost a současnost obce (města), význačné budovy
- okolní krajina (místní oblast, region) – vliv krajiny na život lidí, působení lidí na krajinu a životní prostředí
- regiony ČR – Praha a vybrané oblasti ČR
- naše vlast – domov, krajina, národ
- mapy obecně zeměpisné a tematické – obsah (RVP ZV, 2021)

Tematický okruh: Lidé kolem nás

Očekávané výstupy (1. období):

- „rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi, projevuje toleranci k příbuzenským odlišnostem spolužáků i jiných lidí, jejich přednostem i nedostatkům
- odvodí význam a potřebu různých povolání a pracovních činností“ (RVP ZV, 2021, s. 50)

Učivo:

- rodina – postavení jedince v rodině, role členů rodiny, příbuzenské a mezigenerační vztahy, život a funkce rodiny, fyzická a duševní práce, zaměstnání

- soužití lidí – mezilidské vztahy, komunikace, zájmové spolky
- chování lidí – vlastnosti lidí, pravidla slušného chování – ohleduplnost, etické zásady,
- kultura – podoby a projevy kultury, kulturní instituce (RVP ZV, 2021)

Tematický okruh: Lidé a čas

Očekávané výstupy (1. období):

- „využívá časové údaje při řešení různých situací v denním životě, rozlišuje děj v minulosti, přítomnosti a budoucnosti
- pojmenuje některé rodáky, kulturní či historické památky, významné události regionu
- uplatňuje elementární poznatky o sobě, o rodině a činnostech člověka, o lidské společnosti, soužití, zvycích a o práci lidí; na příkladech porovnává minulost a současnost“ (RVP ZV, 2021, s. 51)

Učivo:

- orientace v čase a časový řád – určování času, dějiny jako časový sled událostí, letopočet, generace, roční období
- současnost a minulost v našem životě – proměny způsobu života, předměty denní potřeby, průběh lidského života, státní svátky a významné dny
- regionální památky – péče o památky, lidé a obory zkoumající minulost
- báje, mýty, pověsti – minulost kraje a předků, domov, vlast, rodný kraj (RVP ZV, 2021)

Tematický okruh: Rozmanitost přírody

Očekávané výstupy (1. období):

- „pozoruje, popíše a porovná viditelné proměny v přírodě v jednotlivých ročních obdobích
- roztrídí některé přírodniny podle nápadných určujících znaků, uvede příklady výskytu organismů ve známé lokalitě“ (RVP ZV, 2021, s. 52)

Učivo:

- rostliny, houby, živočichové – znaky života, životní potřeby a projevy, průběh a způsob života
- životní podmínky – rozmanitost podmínek života na Zemi; podnebí a počasí (RVP ZV, 2021)

4.2.2 Jazyk a jazyková komunikace

Tematický okruh: Komunikační a slohová výchova

Očekávané výstupy (1. a 2. období):

- „plynule čte s porozuměním texty přiměřeného rozsahu a náročnosti
- porozumění písemným nebo mluveným pokynům přiměřené složitosti
- na základě vlastních zážitků tvoří krátký mluvený projev
- rozlišuje spisovnou a nespisovnou výslovnost a vhodně ji užívá podle komunikační situace“ (RVP ZV, 2021, s. 18)

Učivo:

- čtení – věcné čtení (čtení jako zdroj informací, čtení vyhledávací)
- naslouchání – věcné naslouchání (pozorné, aktivní – zaznamenat slyšené, reagovat otázkami)
- mluvený projev – vyjadřování závislé na komunikační situaci; komunikační žánry: pozdrav, vypravování, dialog na základě obrazového materiálu (RVP ZV, 2021)

Tematický okruh: Jazyková výchova

Očekávané výstupy (1. a 2. období):

- „rozlišuje slova spisovná a jejich nespisovné tvary“ (RVP ZV, 2021, s. 20)

Tematický okruh: Literární výchova

Očekávané výstupy (1. a 2. období):

- „čte a přednáší z paměti ve vhodném frázování a tempu literární texty přiměřené věku“ (RVP ZV, 2021, s. 21)

Učivo

- poslech literárních textů
- tvořivé činnosti s literárním textem – přednes vhodných literárních textů, dramatizace (RVP ZV, 2021)

4.2.3 Člověk a svět práce

Tematický okruh: Práce s drobným materiálem

Očekávané výstupy (1. období):

- „vytváří jednoduchými postupy různé předměty z tradičních i netradičních materiálů

- *pracuje podle slovního návodu a předlohy*“ (RVP ZV, 2021, s. 110)

Učivo:

- lidové zvyky, tradice, řemesla (RVP ZV, 2021)

Tematický okruh: Příprava pokrmů

Očekávané výstupy (1. a 2. období):

- *„chová se vhodně při stolování*
- *připraví samostatně jednoduchý pokrm*“ (RVP ZV, 2021, s. 112)

Učivo:

- technika v kuchyni – historie a význam (RVP ZV, 2021)

4.2.4 Umění a kultura

Vzdělávací obor: Hudební výchova

Očekávané výstupy (1. a 2. období):

- *„zpívá v jednohlase*
- *reaguje pohybem na znějící hudbu, pohybem vyjadřuje metrum, tempo, dynamiku, směr melodie*
- *ztvárňuje hudbu pohybem s využitím tanečních kroků, na základě individuálních schopností a dovedností vytváří pohybové improvizace*“ (RVP ZV, 2021, s. 89)

Učivo:

- pohybový doprovod znějící hudby – taneční hry se zpěvem, jednoduché lidové tance
- pohybové vyjádření hudby a reakce na změny proudu znějící hudby – pohybová improvizace s využitím tanečních kroků (RVP ZV, 2021)

Vzdělávací obor: Výtvarná výchova

Očekávané výstupy (1. období):

- *„v tvorbě projevuje vlastní zkušenosti; uplatňuje při tom v plošném i prostorovém uspořádání linie, tvary, objemy, barvy, objekty, a další prvky a jejich kombinace*“ (RVP ZV, 2017, s. 92)

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 Vymezení pojmu „projekt“

Projekt se stal během posledního desetiletí velice populární. O různých projektech slyšíme nejen v souvislosti se vzděláváním, ale také s ekonomikou, politikou a dalšími obory. Ač je toto slovo hojně používáno, není pro něj snadné vytvořit jednoznačnou definici. Vysvětlení tohoto pojmu proto existuje mnoho. Každý z autorů, kteří se zabývají projektovou metodou ve vzdělávání, vyzdvihuje jiné rysy tohoto způsobu výuky. Jedni kladou větší důraz na aktivitu žáka, jiní zdůrazňují výstup či cíl projektu, a ještě jiní skupinovou práci (Coufalová, 2006).

William Heard Kilpatrick, který je považován za otce projektové metody v oblasti vzdělávání, klade důraz na její praktický význam a důležitost využití ve skutečném životě. Vysvětluje projekt jako „[...] *jasně navržený úkol, který můžeme předložit žákům tak, aby se mu zdál životně důležitým tím, že se blíží skutečné činnosti lidí v životě.*“ (Coufalová, 2006, s. 10).

Ze současných autorů definují pojem projekt například J. Maňák a V. Švec: „*Projekt je komplexní praktická úloha (problém, téma), spojená se životní realitou, kterou je nutno řešit i praktickou činností, která vede k vytvoření adekvátního produktu.*“ (Maňák, Švec, 2003, s. 168).

6 Projekt Poznej Těšínské Slezsko

Tato kapitola představuje metodickou příručku pro učitele základních škol zpracovanou ve formě projektu. Metodické listy obsahují aktivity, hry, pracovní listy, notové záznamy a obrázky, které souvisí s tématem folklorních prvků Těšínského Slezska.

6.1 Nástin projektu

Název projektu:	Poznej Těšínské Slezsko	
Autor:	Daniela Rucká	
Realizace:	ZŠ Ropice (školní rok 2020/2021)	
Doporučený ročník:	2.	
Typ projektu:	• dle délky:	mimořádně dlouhodobý
	• dle prostředí:	školní
	• dle počtu žáků:	kolektivní (třídní)
	• dle organizace:	integrovaný
	• dle navrhovatele:	uměle připravený
Časový rámec:	4 dnů	
Vzdělávací oblast:	Člověk a jeho svět	
Cíle:	• kognitivní	<ul style="list-style-type: none">• Žák třídí informace na důležité, méně důležité a nedůležité.• Žák interpretuje nově získané informace.• Žák využívá v praxi získané informace k vytvoření produktu projektu.• Žák umí efektivně používat myšlenkové mapy.
	• afektivní	<ul style="list-style-type: none">• Žák si formuje pozitivní vztah ke svému regionu.• Žák naslouchá pokynům učitele.• Žák se aktivně podílí na činnostech výchovně vzdělávacího procesu.• Žák je zodpovědný za svou práci.

	<ul style="list-style-type: none"> • psychomotorické 	<ul style="list-style-type: none"> • Žák bezpečně manipuluje s pracovními pomůckami. • Žák umí pracovat s mapou.
Klíčové kompetence		<ul style="list-style-type: none"> • k učení: Žák vyhledává a třídí informace, operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly. • k řešení problému: Žák vyhledá informace vhodné k řešení problému. Využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení. Volí vhodné způsoby řešení. • komunikativní: Žák naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse. Rozumí různým typům obrazových materiálů. • personální a sociální: Žák přispívá k diskusi v malé skupině, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu. • občanské: Žák respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost. • pracovní: Žák používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky.
Organizační formy:		hromadné a skupinové vyučování

<p>Vyučovací metody:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Slovní: <ul style="list-style-type: none"> ○ monologické (vyprávění, vysvětlování, popis) ○ dialogické (rozhovor) • Názorně demonstrační <ul style="list-style-type: none"> ○ pozorování, předvádění • Praktické: <ul style="list-style-type: none"> ○ výroba květin, myšlenková mapa, plakátu, postavy v kroji • Aktivující <ul style="list-style-type: none"> ○ didaktická hra
<p>Integrace mezi vzdělávacími obory</p>	<p>Člověk a jeho svět, Hudební výchova, Výtvarná výchova, Pracovní činnosti, Český jazyk a literatura</p>
<p>Materiální a didaktické prostředky:</p>	<p>Papíry, dataprojektor, mapa regionu a ČR, tištěná slepá mapa, notebook, dataprojektor, notové záznamy písní, prezentace, pracovní listy, hudební nástroj, obrázky, plácačka, krabice, pracovní potřeby, arch papíru, fotografie, pěnová kostka, lepicí páska, vyfoukaná vajíčka, stuha, lepidlo, štětec, ubrousky, nůžky, obálka, <i>gojik</i>, věnec, ovoce, zelenina, koš, deka, papíry, papírové mince, kladivo, předměty k dražbě, šátek, tavná pistole, špejle, krepový papír, balónky, látky, rekvizity žňových prací, pokrmy, talíř, lžice, nůž, židle, stůl, mísa, medové perníčky, náplně na zdobení, šablona masky, barevné papíry, děrovačka, guma, předměty na zdobení, provázek, girlanda.</p>
<p>Význam projektu:</p>	<p>Nabývání nových znalostí o regionu. Podporování občanské hrdosti.</p>
<p>Výstup projektu:</p>	<p>Žáci vytvoří více produktů (myšlenková mapa, tradiční výrobky), osvojení písně a básně s pohybem, výroba plakátu.</p>

6.2 Popis projektu

Projekt „Poznej Těšínské Slezsko“ je čtyřdenní celodenní projekt určený primárně pro žáky 2. ročníku polské a české třídy ZŠ Ropice. Projekt je členěn do čtyř bloků podle ročních období. Každému ročnímu období je přizpůsobena jedna část projektu, jejíž realizace trvá čtyři vyučovací hodiny. Po těchto čtyřech částech následuje vyhodnocení projektu. Aktivity, které během dne žáci vykonávají, jsou přiřazeny k jednotlivým předmětům, jež mají žáci ve škole. Jsou to předměty český jazyk, hudební výchova, pracovní činnosti, výtvarná výchova a prvouka. Veškeré výukové materiály (pracovní listy, notové záznamy, obrázky) jsou připojeny v přílohách této práce.

Cílem projektu je zprostředkovat žákům informace, díky kterým získají povědomí o svátcích, zvycích, tradicích, minulosti, geografii a charakteristických prvcích svého regionu. Tímto si děti prohlubují vědomosti a vytváří kladný vztah k tradicím a kultuře, ve které žijí.

Výstupem projektu je několik produktů spjatých s tematikou regionu: myšlenková mapa, *gojik* zdobený velikonočními kraslicemi, dožínkový věnec s polními květy, osvojené tradičních písně s pohybovým doprovodem a plakáty představující shrnutí informací z jednotlivých částí projektu. Všechny vytvořené produkty děti představí rodičům v rámci besídky, jež následuje po skončení projektu.

7 Metodické listy

7.1 Metodický list – Jaro na Těšínském Slezsku

Aktivity	Předmět
<ul style="list-style-type: none">• Myšlenková mapa• Mapa ČR• Místa v okolí• Pracovní list• Didaktická hra Výletníci• Společný rozhovor – jarní zvyky• Kamarád z ciziny	PRVOUKA
<ul style="list-style-type: none">• Zdobení kraslic a májky	PRACOVNÍ ČINNOSTI
<ul style="list-style-type: none">• Společný rozhovor – nářečí• Seznámení se slovy v nářečí• Didaktická hra Tichá pošta• Přiřazování	ČESKÝ JAZYK
<ul style="list-style-type: none">• Návěst tradiční písně <i>Gojiczek zielony</i>• Pohybový doprovod k písni	HUDEBNÍ VÝCHOVA

Motivace: představení projektu – základní informace o průběhu projektu – co žáky čeká a na co se mohou těšit

Časová dotace: 2 min

7.1.1 Prvouka

Téma: Geografie, zvyky

Vzdělávací cíl: Žák rozumí pojmu mapa, umí s ní pracovat, vyhledat v ní potřebné informace, zaznačit a zakreslit údaje. Žák dokáže pojmenovat památky a známá místa. Žák umí pojmenovat a porozumět pojům *svátek*, *zvyk*, dokáže pracovat s textem. Žák spolupracuje ve dvojicích a ve skupině.

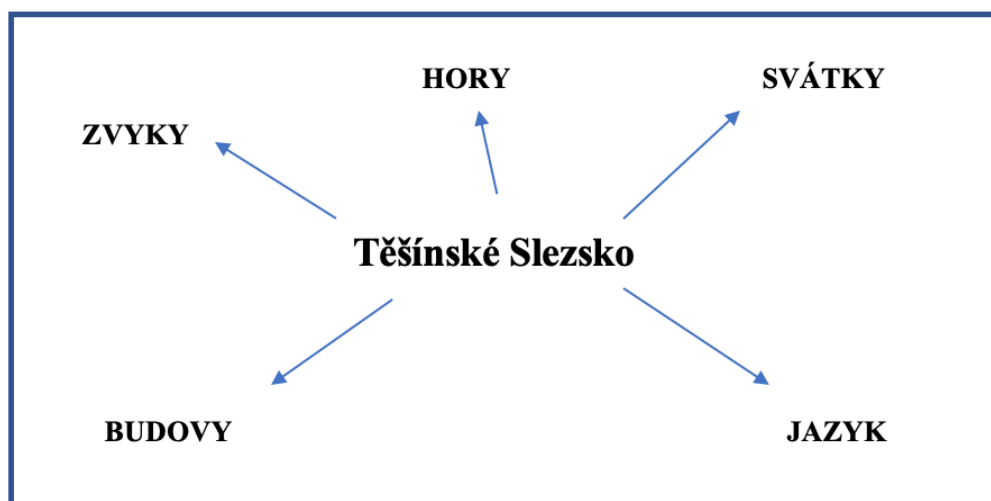
1. aktivita – Myšlenková mapa

Pomůcky: arch papíru velikosti A1, fixy

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel má připravený arch papíru velikosti A1. Nápis hlavního tématu („Těšínské Slezsko“) je umístěn na střed papíru. Z něj vychází podtémata, ke kterým učitel zapisuje nápady žáků. Jejich úkolem je vzpomenout si na informace, které o Těšínském Slezsku mají. Učitel postupuje systematicky po jednotlivých podtématech. Následuje společný rozhovor, při kterém si učitel se žáky vysvětlí všechny pojmy zaznamenané na arch.

Obrázek 5: Myšlenková mapa, Rucká

2. aktivita – Mapa ČR

Pomůcky: velká mapa ČR, tištěná slepá mapa ČR (*Příloha č. 1*), pastelky, mapa Těšínského Slezska (*Příloha č. 2*)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel připevní na tabuli slepou mapu České republiky, rozdělenou na kraje. Ptá se žáků, ve kterém kraji se Těšínské Slezsko nachází a ukáže tento kraj žákům na mapě ČR. Každý žák dostane tištěnou slepou mapu ČR a jeho úkolem bude vybarvit červeně Moravskoslezský kraj. Poté učitel žákům představí mapu Těšínského Slezska, ze které lze vyčíst řeky, města a obce, jež se v regionu nacházejí. Žáci postupně přicházejí k tabuli a čtou jednotlivá slova, která lze vyčíst z mapy. Učitel se ptá, zda tato místa znají a zda je navštívili. Nakonec zkontroluje, co si žáci z geografie zapamatovali.

3. aktivita – Videokázka o Těšínském Slezsku

Pomůcky: notebook, dataprojektor, otázky k rozhovoru, videokázka

(<https://www.youtube.com/watch?v=pHBbnIVKOJc&t=83s>)

Časová dotace: 5 min

Postup:

Učitel žákům promítne videokázku a upozorní je, aby pozorně ji sledovali. Po jejím zhlédnutí vede se žáky rozhovor o tom, co se z videokázky o Těšínském Slezsku dozvěděli. V úvodních otázkách rozhovoru se učitel zaměří na to, aby zjistil, jaké mají žáci informace a znalosti o Těšínském Slezsku a jaký k němu mají vztah.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Která místa jste ve videu viděli?
2. Která místa z videa jste již navštívili?
3. Co se vám na Těšínském Slezsku líbí a co nelíbí?
4. Jaké je vaše oblíbené místo v Těšínském Slezsku?

4. aktivita – Prezentace míst z Těšínského Slezska

Pomůcky: dataprojektor, notebook, prezentace s fotografiemi (*Příloha č. 31, CD-ROM Prezentace č. 1*)

Časová dotace: 10 min

Postup: Učitel žákům představí vybraná známá místa regionu pomocí připravené prezentace. Sdělí jim název a informaci o daném místě.

5. aktivita – Pracovní list

Pomůcky: pracovní list (*Příloha č. 3*), psací potřeby

Časová dotace: 5 min

Postup: Žáci pracují ve dvojicích na pracovním listu. Jejich úkolem je pojmenovat místa na obrázcích, která se shodují s těmi v předchozí prezentaci.

6. aktivita – Didaktická hra Výletníci

Pomůcky: fotografie míst (*Příloha č. 4*), velká pěnová kostka, lepicí páska, interaktivní tabule, dataprojektor, kolo štěstí (<https://wordwall.net/cs/resource/8996699>)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel má připravených šest fotografií míst z okolí, se kterými se žáci seznámili již v prezentaci. Nejprve učitel tato místa žákům stručně představí, poté po třídě rozmístí fotografie. Jedná se o následující místa: Javorový vrch, Těšínské divadlo, Lázně Darkov v Karviné, kostel Božího Těla v Gutech, Trojmezí, Archeopark v Chotěbuzi. V každém kole si každý žák vybere jedno místo a postaví se k fotografii tohoto místa. Poté učitel použije předem připravenou pěnovou kostku, kde každá její strana odpovídá danému místu. Učitel hodí kostkou. Žáci, stojící na místě, které určila kostka – točí na interaktivní tabuli kolem štěstí, kde jsou pro ně připraveny otázky a úkoly.

7. aktivita – Kamarád z ciziny

Pomůcky: svitek se vzkazem (*Příloha č. 5*), psací potřeby (tužka, pastelky)

Časová dotace: 8 min

Postup: Učitel rozdá dětem svitek se vzkazem. Společně s celou třídou vzkaz přečte a vysvětlí žákům zadání. Úkolem žáků je nakreslit na daný svitek místo z okolí Těšínského Slezska.

8. aktivita – Společný rozhovor o jarních svátcích a zvycích

Pomůcky: fotografie *gojiku* (*Příloha č. 6*), pracovní list s popisy svátků + kartičky s názvy svátků (*Příloha č. 7*), dataprojektor, notebook, videoukázka – do 2:02 (<https://www.youtube.com/watch?v=CkbYH9stBCA>)

Časová dotace: 15 min

Postup:

Učitel se žáky vede rozhovor o svátcích a zvycích, které se na Těšínském Slezsku slaví na jaře. Těmi nejvýznamnějšími jsou Velikonoce, Máj a Letnice. Každý žák dostane kartičky s barevně odlišenými názvy těchto svátků. Učitel postupně přečte charakteristiky těchto svátků. Po dočtení úryvku žáci zvednou kartičku s názvem svátku, který byl, dle jejich názoru, charakterizován. Poté učitel řekne správnou odpověď.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Jaké svátky slavíme v Těšínském Slezsku na jaře?
2. Jaké zvyky jsou s těmito svátky spojeny?
3. Jaký zvyk je spjatý s Velikonočním pondělím?

4. Co je to „gojik“ a jak vypadá?

Učitel seznámí žáky s tím, co je to gojik a ukáže jim jeho fotografii. Následně učitel žákům promítne hudební videoukázku (0:00–2:02), ve které jdou dívky s *gojikiem* po vesnici a zpívají u toho tradiční píseň Velikonoc.

Vysvětlení *gojiku* a zvyků s ním spojených:

Jedním z nejrozšířenějších lidových obyčejů jarního období jsou dívčí obchůzky s ozdobeným stromečkem (*gojikiem*), který symbolizoval příchod jara a probouzení jarní přírody a zároveň příchod velikonočních svátků. V horských oblastech Těšínského Slezska se tento zvyk dodržuje dodnes. *Gojik* je čerstvě uřezaný vrcholek smrku nebo jiného stromu – např. břízy (se zelenými nebo pučícími listy). Stromeček lidé zdobili malovanými kraslicemi, látkovými barevnými stuhami nebo krepovým papírem, papírovými růžemi a zvonečky. Vajíčka symbolizovala nový život, květiny a stuhy měly stromeček zkrášlit a zvonečky sloužily jako hudební doprovod. Stromeček většinou nesla skupina tří dívek, kterým se říkalo *gojiczorki*. V minulosti tento obyčej prováděly hlavně děti z chudších rodin, aby si vykoledovaly peníze. Jeho hlavním smyslem však bylo potěšení blízkých a zachování tradice. Obchůzky často trvaly až do odpoledních hodin. *Gojiczorki* si rozdělily výslužku stejným dílem a některá malovaná vajíčka si schovaly do příštího roku (Mikysková, 2003).

7.1.2 Člověk a svět práce

Téma: Zdobení „gojiku“

Vzdělávací cíl: Žák umí bezpečně pracovat s materiály a pomůckami.

1. aktivita – Zdobení kraslic

Pomůcky: vyfoukaná vajíčka provléknutá stuhou, tekuté lepidlo, štětec, ubrousky, nůžky, barevné stuhy, *gojik*, ukázka hotové kraslice

Časová dotace: 15 min

Postup:

Na Těšínském Slezsku lidé zdobili v minulosti *gojik* nejčastěji malovanými kraslicemi. Učitel společně se žáky tuto tradici zrealizuje pomocí ubrouskové techniky. Žáci si vyberou ubrousek s motivem, který se jim líbí. Sejmou dvě spodní vrstvy a nechají si jen vrchní obrázek. Vystříhnou z ubrousku vzor, který chtějí mít na vajíčku. To potrou tekutým lepidlem lehce zředěným s vodou. Položí na něj vystřižený motiv, rozprostřou ho a seshora ho ještě

uhladí štětcem a lepidlem. Každý žák ozdobí jedno vajíčko, které poté společně s barevnými stuhami připevní na *gojik*.

7.1.3 Český jazyk

Téma: Nářečí

Vzdělávací cíl: Žák umí porozumět vybraným regionálním pojmům (nářečí).

1. aktivita – Společný rozhovor

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel s žáky vede rozhovor o nářečí, kterým se na Těšínském Slezsku mluví.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Víte, jak se říká nářečí, kterým se na Těšínském Slezsku mluví?
2. Využíváte toto nářečí při komunikaci s vašimi blízkými/kamarády?
3. Jaká znáte slova v nářečí „po naszymu“?
4. Co tato slova znamenají?
5. Znáte nějakou píseň v tomto nářečí?

2. aktivita – Seznámení se slovy v nářečí

Pomůcky: obrázky (*Příloha č. 8*)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel žáky naučí pár slov v nářečí „po naszymu“. Učitel říká slova nahlas, a žáci tato slova opakují. Učitel vždy ukáže obrázek se slovem, které toto slovo představuje. Postupně slova procvičují.

Slova v nářečí a jejich český ekvivalent:

- gojiczek – májka
- dobry dziyń – dobrý den
- okiynko – okénko
- gaździnka – hospodyně
- gazdoszek – hospodář

3. aktivita – Didaktická hra Tichá pošta

Pomůcky: obrázky slov (*Příloha č. 8*)

Časová dotace: 15 min

Postup:

Žáci se postaví do dvou řad vedle sebe. Učitel pošeptá vždy prvnímu hráči z řady slovo (v nářečí) a dá pokyn ke startu. První hráči v řadě pošeptají slovo spoluhráči, kterého mají vedle sebe. Ten předá zprávu dál tak, jak ji slyšel. Tato zpráva putuje až k poslednímu hráči, který musí zvednout obrázek, jenž danému slovu odpovídá. Obrázky jsou rozloženy po zemi a hráč, který zvedne správný obrázek jako první, vyhrává bod pro svou skupinu. Poslední hráči jdou na místa hráčů prvních.

4. aktivita – Přiřazování

Pomůcky: obálka se slovy (*Příloha č. 9*)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Žáci pracují ve dvojicích. Každá dvojice dostane obálku se slovy v češtině a v nářečí. Jejich úkolem je přiřadit slovo v nářečí ke správnému významu v českém jazyce.

Dokážeš přiřadit slova v nářečí k jejich českému významu?

GOJICZEK	OKÉNKO
DOBRY DZIYŃ	MÁJKA
OKIYNKO	HOSPODÁŘ
GAŹDZINKA	DOBRÝ DEN
GAZDZOSZEK	HOSPODYŇĚ

Obrázek 6: Slova v nářečí, zdroj: Rucká

7.1.4 Hudební výchova

Téma: Regionální písně

Vzdělávací cíl: Žák umí zpívat píseň *Gojiczek zielony*, žák doprovodí píseň pohybem.

1. aktivita – Nácvik tradiční písně *Gojiczek zielony*

Pomůcky: notový zápis s textem písně *Gojiczek zielony* pro každého žáka (*Příloha č. 10*), hudební nástroj, nazdobený *gojik*

Časová dotace: 20 min

Postup:

Učitel zazpívá celou píseň, sestávající z pěti slok, za doprovodu hudebního nástroje. Poté vede se žáky společný rozhovor o písni, během kterého vysvětlí význam jednotlivých slov a celý obsah písně. Vysvětlí jim, že slovo *gojiczek* je zdobnělinou slova *gojik*. Následuje nácvik písně, který probíhá imitační metodou. Učitel rozdělí první sloku na kratší části. Danou část zazpívá a žáci ji po něm zopakují. Učitel postupně jednotlivé části spojuje v delší. Po dokonalém zvládnutí první sloky přejde k nácviku dalších slok.

První sloka zahrnuje pozdravy dívek a oslovování majitele domu, další sloky popisují *gojik* a hospodyně s hospodářem. Tyto koledy mívaly až dvacet slok a obsahovaly popisy obyvatel a jejich hospodářství.

Společný rozhovor o písni:

1. O čem píseň byla?
2. Kterým slovům jste nerozuměli?

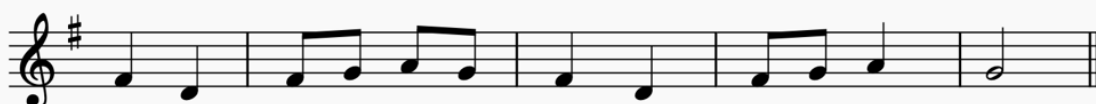
Gojiczek zielóny

1. Dej Pan Bóg dob - ry dziyń pod wa-sze o - kiyn - ko,
 2. A na tym go - jicz - ku ma - lo - wa - ne waj - ca,
 3. A w tym to tu dó - mie piek - ne kó - nie ma - jóm,

przi - szły my po - cie - szyć gaz - dosz - ka z gaż - dzin - kóm.
 sóm też tu dziy - wecz - ki szy - kow - ne do tań - ca.
 sóm tu też pa - choł - cy, co ich od - by wa - jóm.

Go - ji - czek zie - ló - ny piek - nie przi - stro - jó - ny.

Obrázek 7: Notový zápis písně Gojiczek zielony (upraveno podle Waclawik, 2005, s. 23)

2. aktivita – Pohybový doprovod k písni

Pomůcky: hudební doprovod, *gojik*

Časová dotace: 15 min

Postup:

Společně se žáky vytvoří učitel ve třídě prostor pro nácvik pohybového doprovodu k písni. Žáci se chytí za ruce a vytvoří dva kruhy, přičemž vnější kruh tvoří chlapci a vnitřní kruh dívky. Jedna z dívek drží ozobeny *gojik* a stojí uprostřed vnitřního kruhu. Za doprovodu společně zpívané písně žáci kráčí v kruhu. Dívky začínají pochodem ve směru hodinových ručiček, chlapci proti směru.

Pohybový doprovod

Dej Pan Bóg dobry dziyń pod wasze okiynko,

(chůze po kruhu, dívky v jednom směru, chlapci v druhém)

Prziszły my pocieszyc gazdoszka
z gaździnkóm

(změna směru, otáčení po kruhu)

Gojiczek zielóny, pieknie przistrojóny.

(zastavíme se, ruce v bok, pootáčení
střídavě napravo a nalevo, dívka uvnitř
kruhu třepe stromečkem do rytmu)

Zakončení dne – Reflexe – kraslice

Pomůcky: prázdné vystřižené vajíčko (*Příloha č. 11*), psací potřeby (pastelky)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel shrne průběh celého dne a poděkuje dětem za spolupráci. Každý žák dostane vajíčko vystřižené z papíru. Na jednu stranu vajíčka napíše jednu věc, kterou si z toho dne zapamatoval a nakreslí obrázek, který tuto věc představuje. Druhou stranu vajíčka vybarví podle toho, jak se mu dnešní den líbil. Při tomto vybarvování budou žáci postupovat dle klíče, který jim pedagog sdělí. Den se jim velmi líbil – žlutě. Jenom líbil – červeně. Moc se jim nelíbil – modře.

7.2 Metodický list – Léto na Těšínském Slezsku

Aktivity	Předmět
<ul style="list-style-type: none">• Úvodní rozhovor se žáky – svátky, tradice• Poznávání úrody• Kimova hra• Didaktická hra Veselý a smutný obličej• Didaktická hra Dražba	PRVOUKA
<ul style="list-style-type: none">• Zdobení dožínkového věnce• Koláž tradičního kroje	VÝTVARNÁ VÝCHOVA
<ul style="list-style-type: none">• Nářečí „po naszymu“• Didaktická hra Rychlík	ČESKÝ JAZYK
<ul style="list-style-type: none">• Nácvič písne Za górami, za lasami• Pohybový doprovod k písni	HUDEBNÍ VÝCHOVA
<ul style="list-style-type: none">• Tradiční hospodářské a žňové práce• Rekvizity jednotlivých prací	PRACOVNÍ ČINNOSTI

Motivace: Učitel má na sobě tradiční kroj z oblasti Těšínského Slezska. Představí téma dne – Léto na Těšínském Slezsku.

Časová dotace: 5 min

7.2.1 Prvouka

Téma: Žně a dožínky

Vzdělávací cíl: Žák rozumí pojmu *žně*, *dožínky*, *svátek*, *slavnost* a umí s těmito pojmy pracovat. Žák umí pracovat s textem, porozumět mu a vyhodnotit správnost výroků.

1. aktivita – Úvodní rozhovor se žáky – svátky, tradice

Pomůcky: vytisknuté obrázky kroje, dožínkového věnce, sedláka (*Příloha č. 12*)

Časová dotace: 15 min

Postup:

Léto bylo obdobím žní, na jejichž konci se pořádala slavnost, které se říkalo *źniwówka* (Studnicki, 2011). Učitel se žáky vede rozhovor na téma svátků a zvyků, které se slaví v létě. V průběhu rozhovoru ukazuje učitel obrázky spojené s těmito svátky, například tradiční kroj, dožínkový věnec, sedláka. Cílem úvodního rozhovoru je zjistit, jaké mají žáci vědomosti o tomto tématu a jaký je vztah žáků k tradicím.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Jaké práce se konaly na polích během sklizně?
2. Jaké svátky slavíme na Těšínském Slezsku v létě?
3. Jaké zvyky či slavnosti jsou s těmito svátky spjaté?
4. Kdo pořádá „źniwówku“?
5. Byli jste někdy na „źniwówce“?
6. Jaký program byl na této slavnosti?
7. Co vás tam nejvíce zaujalo?

2. aktivita – Poznávání úrody

Pomůcky: ovoce a zelenina sklizená v létě – dle výběru učitele, oves, žito, ječmen, příkrývka, šátek na oči, různé druhy ovoce, párátka

Časová dotace: 15 min

Postup:

Na konci léta probíhají žně a sklizeň některých plodin. Učitel proto připraví ovoce a zeleninu, které budou žáci poznávat. Ovoce se žáci budou snažit uhodnout podle chuti a zeleninu podle hmatu. Před aktivitou se učitel žáků se zeptá, zda nejsou na nějaký druh ovoce nebo zeleniny alergické. Nejprve proběhne učitelem předem připravená ochutnávka ovoce. Dobrovolníci chodí postupně dopředu a podle chuti se snaží uhodnout ovoce, které ochutnali. Pokud žák ovoce nepozná podle chuti, učitel mu je ukáže a on ho pojmenuje. Učitel vždy žákům představí, jak se tomuto ovoci říká v nářečí.

V další části aktivity budou chodit dobrovolníci postupně dopředu, aby si vybrali zeleninu, která je pod příkrývkou. Nejprve se jí snaží poznat po hmatu. Pokud je to pro ně příliš složité, surovinu vytáhnou, prohlédnou si jí a pojmenují. Správně uhodnutou zeleninu či ovoce pokládáme na stůl, aby na ni žáci dobře viděli.

Učitel také přinese pšenici, oves, žito a ječmen, a žáci tyto obilniny pojmenují. Poté jim učitel sdělí správné odpovědi a ukáže jim, v čem se jeden druh od druhého liší.

3. aktivita – Kimova hra

Pomůcky: 15 druhů ovoce nebo zeleniny, koš, deka, papír, psací potřeby

Časová dotace: 15 min

Postup:

Učitel vybere 15 druhů ovoce a zeleniny. Postupně vykládá potraviny z koše na stůl a představuje je v nářečí. Žáci se snaží si potraviny během dvou minut zapamatovat. Po vypršení časového limitu učitel překryje předměty dekou a žáci musí napsat na papír plodiny, které si zapamatovali. Žák, který si zapamatuje nejvyšší počet ovoce a zeleniny, vyhrává. Plodiny žáci píšou v českém (polském) jazyce i v nářečí. Pokud budou mít správně obě odpovědi, získají 2 body.

4. aktivita – Didaktická hra Veselý a smutný obličej

Pomůcky: text o Dožínkách, pracovní list, veselý a smutný obličej z papíru pro každého žáka (Příloha č. 13)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Nejprve učitel žákům přečte text informující o dožínkách, zatímco žáci pozorně naslouchají. Učitel poté rozdá každému žákovi dva obrázky – jeden s veselým a druhý se smutným obličejem. Vyučující postupně čte věty vyplývající z textu. Pokud je věta pravdivá, žáci zvednou veselý obličej, pokud nepravdivá, zvedají kartičku se smutným obličejem.

Text:

„Ke konci léta a žni pořádali ‚siedlocy‘ (sedláci) dožínky zvané ‚żniwówki‘. Byla to příležitost poděkovat Bohu, čeledi a sousedům za celoroční práci a pomoc při žních. Cyklus dožínkových zvyků začínal přímo na poli, při kosení posledního snopu. Účastníci dožínek vytvářeli průvod v čela s předačkou a předákem ženců. Kromě kosy a srpu nesli kytici z obilí a dožínkový věnec upletený z obilných klasů a ozdobený lučním kvítím (Studnicki, 2011). Nejbohatší nebo největší hospodář obce byl zvolen za gazdu. Odíval se do goralského kroje. V některých částech Těšínského Slezska si dívky oblékaly slezské kroje, chlapci chodili s ověčenými kosami. Průvody byly obzvláštěňovány vozy, na nichž se předváděly hospodářské práce. Předváděli tlučení másla, pečení chleba, zpracování zelí, apod. Nejčastěji se však napodobovaly žňové práce – mlácení cepy, čištění obilí.“ (Stolařík, Štika, 2001).

HRA SMUTNÝ A VESELÝ OBLIČEJ

DOŽÍNKY

1. Události, která se pořádá ke konci léta a žní se říká dožínky. (pravda)
2. V nářečí se této slavnosti říká „žniwówka“. (pravda)
3. Jedná se o událost, kde se slaví a děkuje za úrodu. (pravda)
4. Průvody byly obzvláštěňovány vozy, na kterých předváděli hospodářské a žňové práce. (pravda)
5. Nejbohatší a největší gazda byl volen za gazdu. (pravda)
6. Tuto slavnost pořádají sedláci, kteří se daný den starají, aby hosté měli, co sníst a vypít. (pravda)
9. Na dožínky se vytvořil vždy velký dožínkový řetěz.
(lež – vytvářel se dožínkový věnec)
10. Dožínkový věnec se většinou vytvářel z květů pěstovaných na zahradě.
(lež – vytvářel se z obilí a lučního kvítí)

Obrázek 8: Hra smutný a veselý obličej, zdroj: Rucká

5. aktivita – Didaktická hra Dražba

Pomůcky: papírové mince, kladivo, předměty k dražbě, šátek/poklice

Časová dotace: 15 min

Postup:

Učitel má připravených 10 předmětů, které jsou schované pod poklicí/šátkem. Každý žák dostane 50 papírových mincí, za které si může koupit libovolný předmět. Učitel postupně představuje předměty k dražbě, z nichž všechny jsou spojené s tématem sklizně a žní. Některé předměty žáky potěší, jiné předměty méně. Počáteční cena předmětu je vždy 10 korun, žáci poté přihazují částky. Dražba je ztížená v tom, že předměty jsou na podnosu zakryté šátkem nebo poklicí. Jaký předmět si žáci koupili, zjistí až po zaplacení. Žák se musí sám rozhodnout, zda si předmět bude chtít koupit, či nikoli. Učitel žákům představuje všechny předměty opět v nářečí.

7.2.2 Výtvarná výchova

1. aktivita – Zdobení dožínkového věnce

Pomůcky: dožínkový věnec, tavná pistole, špejle nebo „chlupatý“ drátek, lepidlo, nůžky, krepové papíry různých barev, dataprojektor, videoukázka

(<https://www.youtube.com/watch?v=BYOtxz42M9s>)

Časová dotace: 30 min

Postup:

Na konci léta a žní pořádali hospodáři slavnost Dožínky, které se říkalo *żniwówka*. Pořádala se jako poděkování Bohu, sousedům a čeledi za pomoc při celoroční práci a při sklizni. Symbolem dožinek byl věnec z klasů ozdobený polními květinami (Studnicki, 2011). Žáci si proto vyzdobí dožínkový věnec pomocí květin, které budou vyrábět z krepového papíru podle videoukázky. Učitel přinese předem upletený dožínkový věnec, na který vyrobené květiny žáci poté připevní.

Téma: Kroj Těšínského Slezska

Vzdělávací cíl: Žák umí svými slovy definovat pojem *kroj*, dokáže popsat kroj Těšínského Slezska. Žák ví, při jakých příležitostech se kroj nosí. Žák umí bezpečně pracovat s materiály a pomůckami.

1. aktivita – Koláž tradičního kroje

Pomůcky: dataprojektor, počítač, fotografie tradičních krojů (*Příloha č. 14*), arch tvrdého papíru velikosti A3 pro každého žáka, pastelky, látky, lepidlo, nůžky, úryvek videoukázky (12:38–17:52) (<https://www.youtube.com/watch?v=T3kCCggXLAw>)

Časová dotace: 30 min

Postup:

Učitel žákům nejprve ukáže fotografie tradičních krojů pro inspiraci, poté promítne úryvek videa (12:38–17:52), aby žáci viděli, z jakých částí se kroj skládal. Učitel žákům představí, při jakých příležitostech se kroje nosí dnes, a při jakých se nosily v minulosti, a vede s nimi rozhovor na toto téma. Žáci odpovídají na zadané otázky a učitel odpovídi na tyto otázky objasňuje. Každý žák poté dostane arch papíru. Jeho úkolem bude nakreslit dívku nebo chlapce v kroji. Namísto vybarvování kroje mají žáci k dispozici látky, ze kterých vystříhnou a nalepí oblečení pro svou postavu.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Jak byste vlastními slovy definovali slovo kroj?
2. Kde jste viděli kroj?
3. Má tradiční kroj někdo z vaší rodiny či přátel?
4. Jak byste popsali kroj Těšínského Slezska?
5. Při jakých příležitostech se obléká kroj?

7.2.3 Český jazyk

Téma: Nářečí

Vzdělávací cíl: Žák umí porozumět regionálním pojmům. Žák dokáže s těmito slovy pracovat a využít je v praxi.

1. aktivita – Nářečí „po naszymu“

Pomůcky: obrázky slov (*Příloha č. 15*)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Na Těšínském Slezsku se mluví nářečím, které je jedinečné. Říká se mu „*po naszymu*“ nebo „*po śląsku*“. Učitel s žáky vede společný rozhovor na téma nářečí Těšínského Slezska a seznámí je s neznámými slovy. Nejprve říká slova v nářečí a žáci hádají, co dané slovo znamená. Poté vždy sdělí správnou odpověď a slova s žáky procvičí. Učitel zvedne obrázek a řekne, co je na obrázku v nářečí. Žáci slovo po učiteli zopakují.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Víte, co je to nářečí?
2. Jak se říká nářečí, které se používá na Těšínském Slezsku?
3. Mluvíte tímto nářečím vy nebo někdo z vašich blízkých?
4. Jaká slova znáte v tomto nářečí?

Slova v nářečí:

żniwówka – dožínky

żniwa – žeň

siedlok – bohatý rolník

dwaj – dva

góry – hory

lasy – lesy

2. aktivita – Didaktická hra Rychlík

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel rozdělí žáky do dvou skupin, které utvoří dva zástupy. První žáci v zástupu budou soutěžit proti sobě. Učitel uvede slovo v nářečí, a žáci budou muset v co nejkratším čase říct, co slovo znamená v češtině. Bod získává ten, kdo bude rychlejší. Poté oba žáci putují na konec zástupu. Skupina s více získanými body vyhrává.

7.2.4 Hudební výchova

Téma: Górol

Vzdělávací cíl: Žák umí zopakovat po učiteli jednotlivé části písně. Žák umí zazpívat píseň v nářečí. Žák dokáže připojit k písni pohybový doprovod.

1. aktivita – Nácvič písň Za górami, za lasami

Pomůcky: notový zápis s textem písně *Za górami, za lasami* pro každého žáka (*Příloha č. 16*), hudební nástroj

Časová dotace: 15 min

Postup:

Jednou z nejznámějších lidových slavností, která probíhá na Těšínském Slezsku, je svátek Górol. Cílem těchto slavností je uchovat historické i novodobé tradice a kulturu regionu a prohloubit přeshraniční spolupráci lidí zabývajících se folklorem a kulturou. Vedeme se žáky společný rozhovor na toto téma.

Učitel žáky naučí píseň, která pojednává o górolech – „Za górami, za lasami“. Učitel píseň nejprve žákům zazpívá, vysvětlí jim význam jednotlivých slov a poté učí píseň po kratších částech pomocí imitační metody.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Kdo je to „górol“?
2. Proč se slaví v létě slavnost „Górola“?
3. Účastnili jste se vy nebo někdo z vašich známých této slavnosti?

4. Jaké aktivity se zde prováděly?

Za górami, za lasami

Za gó-ra-mi, za la-sa-mi, za do-li-na - mi, po-bi-li sie dwaj gó-ra-le ciu-pa-ga - mi.

Hej, gó-ra - le, nie bij-cie sie. Ma gó-ral-ka dwa war - ko - cze, po-dzie-li - cie sie!
Ma gó-ral-ka du - że ser - ce, po-dzie-li - cie sie!
Ma gó-ral-ka dwo - je o - czu, po-dzie-li - cie sie!

Hej, gó-ra - le, nie bij-cie sie. Ma gó-ral-ka dwa war - ko - cze, po-dzie-li - cie sie!
Ma gó-ral-ka du - że ser - ce, po-dzie-li - cie sie!
Ma gó-ral-ka dwo - je o - czu, po-dzie-li - cie sie!

Obrázek 9: Notový zápis písně *Za górami, za lasami* (upraveno podle Wierzgoń, 1998, s. 12)

2. aktivita – Pohybový doprovod k písni

Pomůcky: hudební nástroj (hudba)

Časová dotace: 20 min

Postup: Učitel naučí žáky pohybový doprovod k písni. Žáci vytvoří čtveřice. Stojí levým bokem směrem do středu. Uchopí se navzájem do kříže za napjaté ruce. Pravá ruka je volně podél těla.

1.–4. takt: Čtveřice kráčí po kruhu poklusovými kroky doleva. V každém taktu provedou 2 kroky. Na poslední dobu 4. taktu tlesknou.

5.–8. takt: Změna směru. Čtveřice tančí stejné kroky a tleskne na poslední dobu 8. taktu.

9. takt: Každý udělá 2 kroky směrem do kruhu.

10. takt: Vyskočí a současně tlesknou do dlaní.

11. takt: Každý udělá 2 kroky směrem z kruhu.

12. takt: Vyskočí a současně tlesknou do dlaní.

13.–16. takt: Čtveřice opět kráčí po kruhu poklusovými kroky doleva. Na poslední dobu v 16. taktu tlesknou.

17. takt: Každý udělá 2 kroky směrem do kruhu.
18. takt: Vyskočí a současně tlesknou do dlaní.
19. takt: Každý udělá 2 kroky směrem z kruhu.
20. takt: Vyskočí a současně tlesknou do dlaní.
21.–24. takt: Čtveřice kráčí po kruhu poklusovými kroky doprava. Na poslední dobu v 24. taktu tlesknou.

7.2.5 Člověk a svět práce

Téma: Hospodářské a žňové práce

Vzdělávací cíl: Žák umí bezpečně pracovat s rekvizitami. Žák dokáže pozorně naslouchat výkladu. Umí se zapojit do rozhovoru.

1. aktivita – Presentace tradičních hospodářských a žňových prací

Pomůcky: prezentace s obrázky (*Příloha č. 31, CD-ROM Presentace č. 2*), notebook, dataprojektor

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel vede se žáky společný rozhovor na téma hospodářských a žňových prací, které často prováděli účastníci *żniwówki*. Pomocí prezentace žáky s těmito pracemi seznámíme.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Jaké hospodářské a žňové práce se v létě dělaly v minulosti na Těšínském Slezsku?
2. Provádí se tyto práce i dnes?
3. Jaké jiné hospodářské práce se vykonávají v dnešní době na Těšínském Slezsku?

2. aktivita – Rekvizity jednotlivých prací

Pomůcky: rekvizity prací (nádoba na tlučení másla, cepy, obilí, těsto na chleba, mouka, vál)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel před realizací této aktivity vytvoří stanoviště, kde si žáci budou moci vyzkoušet jednotlivé práce. Na každém stanovišti bude učitel nebo asistent, který žákům ukáže, co se na daném stanovišti bude dělat a dohlédne na jejich práci. Tyto rekvizity (cep na obilí, nádoba

na tlučení másla) je možné zakoupit na internetových stránkách či zapůjčit od starších generací, které s těmito předměty pracovaly.

1. stanoviště: tlučení másla
2. stanoviště: mláčení cepy obilí
3. stanoviště: zpracovávání těsta na chléb

3. aktivita – Zakončení dne

Pomůcky: papír s vytištěnými obličejí pro každého žáka (*Příloha č. 17*)

Postup:

Na závěr hodiny proběhne hodnocení dne. Žáci budou mít za úkol vybarvit obličej, který charakterizuje, jak se jim tato část projektu líbila. Smutný obličej znázorňuje, že se jim aktivity spíše nelíbily, veselý obličej znázorňuje jejich kladné hodnocení.

7.3 Metodický list – Podzim na Těšínském Slezsku

Aktivity	Předmět
<ul style="list-style-type: none">• Práce s mapou – opakování• Fotografie míst• Svátky a tradice podzimu• Videoukázka Legenda o sv. Martinovi• Pracovní list o videu	PRVOUKA
<ul style="list-style-type: none">• Prezentace tradičních pokrmů• Ochutnávka• Didaktická hra Koš plný jídla	PRACOVNÍ ČINNOSTI
<ul style="list-style-type: none">• Nářečí – seznámení se slovy• Didaktická hra Plácaná	ČESKÝ JAZYK
<ul style="list-style-type: none">• Návčik tradiční písně – Listeczku dymbowy• Pohybový doprovod k písni	HUDEBNÍ VÝCHOVA

Motivace: představení tématu dne – zvyky, tradice a svátky na Těšínském Slezsku na podzim

Časová dotace: 5 min

7.3.1 Prvouka

Téma: Okolí Těšínského Slezska

Vzdělávací cíl: Žák rozumí pojmu mapa, umí s ní pracovat, vyhledat v ní potřebné informace. Žák dokáže pojmenovat památky a známá místa. Žák umí pojmenovat jednotlivá místa na fotografiích a popsat rozdíly mezi současností a minulostí.

1. aktivita – Práce s mapou – opakování

Pomůcky: mapa ČR, mapa Těšínského Slezska (*Příloha č. 1 a 2*)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel se žáky opakuje geografii Těšínského Slezska formou, při které žáci ukazují na slepé mapě ČR, ve kterém kraji se Těšínské Slezsko nachází. Zopakují si, které kraje s regionem

sousedí. Poté žáci postupně přicházejí k tabuli a hledají na mapě Těšínského Slezska řeky, města a obce.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Ve kterém kraji se nachází Těšínské Slezsko?
2. Se kterými kraji tento kraj sousedí?
3. Které řeky, pohoří, města, obce z našeho okolí znáte?

2. aktivita – Fotografie míst

Pomůcky: fotografie míst (*Příloha č. 18*)

Časová dotace: 15 min

Postup:

Učitel žáky rozdělí do skupin po třech. Každá skupina dostane dvě fotografie, z nichž jedna bude zobrazovat dané místo v současnosti, druhá v minulosti. Žáci ve skupinách toto místo porovnávají – jak vypadalo kdysi a jak nyní. Nakonec každá skupina třídě představí své místo, změny, které zaznamenala, vybere fotografii, která ji zaujala více a svůj výběr zdůvodní.

Téma: Svátky

Vzdělávací cíl: Žák umí vyjmenovat svátky spojené s lidovými tradicemi podzimu. Žák dokáže spolupracovat ve skupině. Žák získá informace a prohloubí vztah k lidovým tradicím prostřednictvím legendy o Martinovi a mravnímu ponaučení této legendy.

3. úkol – Svátky a tradice podzimu

Pomůcky: prezentace s informacemi (*Příloha č. 31, CD-ROM Prezentace č. 3*)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Vedeme se žáky rozhovor o svátcích a tradicích, které jsou s podzimem na Těšínském Slezsku spjaté. Povídáme si o 29. září (svátku sv. Michala), kdy docházelo ke shánění ovcí z hor, a o tom, že tento svátek je spjatý s ukončením sklizně zemědělských plodin a slavností „*kermaš*“. Dále zmíníme svátek Všech svatých, Dušičky a svátek sv. Martina.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Které svátky slavíme na podzim na Těšínském Slezsku?
2. Které tradice provádíme na svátek Dušiček?

3. Čím je charakteristická slavnost kermaš a kdy se slaví?
4. Jakou pranostiku znáš o sv. Martinovi?

4. aktivita – Videoukázka Legenda o sv. Martinovi

Pomůcky: videoukázka (<https://www.youtube.com/watch?v=TiWmujGrTTo>), dataprojektor, počítač

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel se táže žáků, zda znají legendu o sv. Martinovi a proč tento svátek slavíme. Poté učitel žákům promítne videoukázku o sv. Martinovi, po jejímž zhlédnutí vede se žáky společný rozhovor o jejím obsahu.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Jak bys popsal sv. Martina?
2. Jaký dobrý skutek ve videu udělal?
3. Jaké ponaučení si z této legendy můžeme vzít do svého života?
4. Jaký dobrý skutek jsi naposledy udělal?

5. aktivita – Pracovní list o videu

Pomůcky: pracovní list (*Příloha č. 19*), psací potřeby

Časová dotace: 10 min

Postup: Žáci vyplní pracovní list s otázkami o svatém Martinovi a poté si společně zkontrolují své odpovědi.

7.3.2 Člověk a svět práce

Téma: Tradiční pokrmy

Vzdělávací cíl: Žák zná tradiční jídla Těšínského Slezska.

1. aktivita – Presentace tradičních pokrmů

Pomůcky: prezentace (*Příloha č. 31*, *CD-ROM Presentace č. 4*), dataprojektor, brambory, sůl, máslo, pažitka, smetana, notebook

Časová dotace: 10 min

Postup: Učitel žákům představí tradiční jídla Těšínského Slezska pomocí prezentace.

2. aktivita – Ochutnávka

Pomůcky: brambory, sůl, máslo, pažitka, smetana, vidlička a nůž pro každého žáka, talíř, trouba, lžíce

Časová dotace: 15 min

Postup:

Žáci ochutnají jedno z tradičních jídel Těšínského Slezska – brambory pečené ve slupce, tzv. *pieczoki*. Tento pokrm je charakteristický pro podzimní období, ve kterém se koná sklizeň okopanin.

7.3.3 Český jazyk

Téma: Nářečí

Vzdělávací cíl: Žák umí porozumět regionálním pojmům. Žák dokáže s těmito slovy pracovat a využít je v praxi.

1. aktivita – Nářečí – seznámení se slovy

Pomůcky: obrázky slov (*Příloha č. 20*)

Časová dotace: 15 min

Postup:

Učitel naučí žáky několik názvů pokrmů v nářečí. Ukazuje jim obrázky s danými slovy, žáci po učiteli dané slovo zopakují.

Slova v nářečí:

pieczok – brambor upečený v popelu

wórszt – klobása

miynso – maso

chlyb – chléb

wajeczyna – míchaná vajíčka

kapuśnionka – zelňačka

2. aktivita – Didaktická hra Plácaná

Pomůcky: obrázky slov v nářečí (*Příloha č. 20*), dvě plácačky

Časová dotace: 15 min

Postup:

Učitel se s žáky přesune dozadu na koberec, aby měli dostatek prostoru. Rozdělí žáky do dvou skupin, ve kterých žáci vytvoří dva zástupy. Před žáky rozprostře obrázky slov, která se naučili. První žák v zástupu vždy drží plácačku. Učitel v každém kole řekne jedno slovo v nářečí a úkolem těchto dvou žáků je plácnout na obrázek, který představuje dané slovo. Žák, který je rychlejší, získává bod pro svou skupinu. Skupina, která získá více bodů, vyhrává. Cílem hry je procvičit si naučená slova v nářečí.

3. aktivita – Didaktická hra Koš plný jídla

Pomůcky: židle pro každého žáka

Časová dotace: 15 min

Postup: Žáci vytvoří ze židlí kruh, aby seděli tváří k sobě. Učitel provede rozpočítání účastníků hry, kteří sedí v kruhu, a postupně řekne každému jedno jídlo v nářečí. Učitel vybere 3 pokrmy – „*pieczoki, kapuśnionka, placki*“. Jeden hráč se postaví doprostřed kruhu a vyvolává jednotlivé pokrmy. Když žáci uslyší název svého pokrmu, musí si s někým vyměnit místo. Úkolem žáka uprostřed kruhu je obsadit volnou židli. Ten, na kterého židle nezbyla, musí vyvolávat. Řekne-li frázi: „*kosz jedzynio*“, vymění si místo všichni hráči.

7.3.4 Hudební výchova

Téma: Tradiční píseň v nářečí

Vzdělávací cíl: Žák umí zopakovat po učiteli jednotlivé části písně. Žák umí zazpívat píseň v nářečí. Žák dokáže připojit k písni pohybový doprovod.

1. aktivita – Nácvič tradiční písně – Listeczku dymbowy

Pomůcky: hudební nástroj, notový zápis s textem písně „*Listeczku dymbowy*“ pro každého žáka (Příloha č. 21) (*Wierzgoń, 1998*)

Časová dotace: 20 min

Postup:

Nejprve vede učitel se žáky společný rozhovor. Následuje nácvič tradiční písně o dubovém lístku. Nejprve učitel předvede píseň i s pohybem, poté vysvětlí, o čem píseň je, přeloží některá slova. Poté učí žáky píseň po krátkých úsecích pomocí imitační metody.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Máte rádi podzim?
2. Chodíte rádi na procházky a pozorujete, jak se vše barví barvami podzimu?

3. Co v písni znamenají slova „jagody“ a „wdować se“?

Listeczku dymbowy

Li - stecz-ku dym - bo - wy, wpo - dleś mi do wo - dy,
Jak ja - gód naz - biy - róm, to sie po - tym wy - dóm,
nie by - dym sie wy - do - wy - ła nie by - dym sie wy - do - wa - ła
a - byś mi už nie - wy - czy - tól, a - byś mi už nie - wy - czy - tól
aż by - dóm ja - go - dy.
ze jo też nic ni - móm.

Obrázek 10: Notový zápis písně Listeczku dymbowy (upraveno podle Wierzoń, 1998, s. 7)

2. aktivita – Pohybový doprovod k písni

Pomůcky: hudební nástroj (hudba)

Časová dotace: 15 min

Postup:

Učitel žáky naučí pohybový doprovod k písni.

- 1.–3. takt – houpají se do rytmu ve stoje střídavě na obě strany
4. takt – dřepnou si
- 5.–6. takt – postaví se
- 7.–8. takt – dají jednu ruku v bok, druhá ruka hýbe ukazováčkem, točí se přitom dokola
- 9.–10. takt – změni směr, opět ruka v bok, druhá ruka hýbe ukazováčkem, točí se
- 11.–13. takt – střídavě dělají před sebou rukama oblouky v úrovni trupu, vymění ruku vždy na začátku nového taktu

3. aktivita – Zakončení dne

Časová dotace: 10 min

Postup: Učitel se žáky vede společný rozhovor.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Pamatujete si, jaké bylo dnešní téma?
2. Jaká místa z fotografií si pamatujete?
3. Kolik si pamatujete tradičních jídel? Jaká?
4. Co jste se dozvěděli nového?

7.4 Metodický list – Zima na Těšínském Slezsku

Aktivity	Předmět
<ul style="list-style-type: none">• Společný rozhovor – zimní svátky a zvyky• Představení zimních zvyků pomocí prezentace• Krájení jablek• Pouštění ořechových skořápek	PRVOUKA
<ul style="list-style-type: none">• Zdobení perníčků• Výroba karnevalových masek• Výzdoba třídy• Karneval• Pohybová hra „Miynsopust“• Pohybová hra Molekuly	PRACOVNÍ ČINNOSTI
<ul style="list-style-type: none">• Seznámení se slovy v nářečí• Didaktická hra Dárek• Videoukázka• Didaktická hra 5 proti 5• Báseň <i>Zima</i>	ČESKÝ JAZYK
<ul style="list-style-type: none">• Nácvič tradiční písně „Dy miynsopust“• Pohybový doprovod k písni• Průvod	HUDEBNÍ VÝCHOVA

7.4.1 Prvouka

Téma: Vánoční svátky – 2 vyučovací hodiny

Vzdělávací cíl: Žák rozumí pojmu *svátek*, *tradice*, *zvyk* a dokáže s těmito pojmy pracovat. Žák dokáže pojmenovat zimní svátky a tradice s těmito svátky spjaté.

1. aktivita – Společný rozhovor – zimní svátky a zvyky

Časová dotace: 10 min

Postup:

Vedeme se žáky rozhovor o svátcích a zvycích, které se na Těšínském Slezsku slaví v zimě. Mezi nejznámější svátky řadíme svátek sv. Mikuláše, sv. Barbory, Štědrý den, Tři krále a Masopust. Nejprve se učitel žáků ptá na otázky, přičemž žáci vychází ze svých znalostí svátku na Těšínsku. Poté učitel objasňuje odpovědi na položené otázky.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Jaké svátky slavíme v Těšínském Slezsku v zimě?
2. Jak se v minulosti slavil svátek sv. Barbory? Jaký zvyk je s tímto svátkem spjatý?
3. Jaké zvyky jsou spjaté se svátkem sv. Mikuláše?
4. Jaké zvyky se slaví na Štědrý den a Boží hod vánoční?
5. Jak kdysi vypadala štedrovečerní večeře? Jak vypadá dnes?

2. aktivita – Představení zimních zvyků pomocí prezentace

Pomůcky: prezentace s obrázky (*Příloha č. 31, CD-ROM Prezentace č. 5*)

Časová dotace: 5 min

Postup:

Učitel žákům představí zvyky, které se na Těšínském Slezsku slaví během vánočních svátků. Použije k tomu prezentaci s obrázky.

3. aktivita – Krájení jablek

Pomůcky: jablko, nůž

Časová dotace: 5 min

Postup:

Krájení jablek je jedním z nejznámějších zvyků dodržovaných u štedrovečerní večeře. Učitel se ptá žáků, kdo tento zvyk praktikuje v rodině. Poté předvede krájení jablka – rozkrojí ho podélně. Pokud jádřinec překrojeného jablka připomíná pravidelnou hvězdičku, předpovídá to zdraví, štěstí a úspěch v nadcházejícím roce. Červivý jádřinec znamená, podle tradice, nemoc (Studnicki, 2011). Učitel žákům vysvětlí význam této tradice.

4. aktivita – Pouštění ořechových skořápek

Pomůcky: ořechová skořápka, svíčky, mísa s vodou

Časová dotace: 5 min

Postup:

Učitel si společně se žáky vyzkouší vánoční zvyk pouštění lodiček, který patří mezi velmi oblíbené. Lodičky, vytvořené z rozpůlených ořechových skořápek, jsou pro žáky předem připravené. Do jejich středu se vloží malá svíčka. Každý žák dostane svou lodičku a vloží ji do mísy s vodou. Učitel žákům vysvětlí význam této tradice a co plavba loďky znázorňovala. Pokud lodičky pluly blízko u sebe, znamenalo to, že celá rodina bude v nadcházejícím roce pohromadě. Pokud se některá lodička vzdálila, znamenalo to, že se její majitel odstěhuje nebo odcestuje.

7.4.2 Český jazyk

1. aktivita – Seznámení se slovy v nářečí

Pomůcky: vytištěná slova (*Příloha č. 22*)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel žákům představí slova v nářečí a seznámí je s jejich významem. Žáci po učiteli daná slova opakují.

Slova v nářečí:

śniyg – sníh

żima – zima

Wilija – Štědrý den

obiod wigilijny – štedrovečerní večere

dziecka – děti

góra – půda

2. aktivita – Didaktická hra Dárek

Pomůcky: krabice různých rozměrů naskládané do sebe, vánoční kolekce (sladká odměna), koledy (<https://www.youtube.com/watch?v=e9FtpF3-cCM>), kartičky se slovy v nářečí (*Příloha č. 22*)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel za doprovodu tradičních koled posílá po kruhu velkou krabici obvázanou stuhou, která představuje dárek. Velká krabice (počáteční) se skládá z menších krabic, jež budou žáci

postupně rozbalovat. Žák, u kterého dárek zůstane, když hudba přestane hrát, musí rozvázat stuhu, otevřít krabici a zjistit, co je uvnitř. V každé krabici (vrstvě) je kartička se slovem v nářečí. Žák má za úkol říct, co slovo znamená v češtině. Za odměnu dostane bonbon z vánoční kolekce, který je umístěn vedle kartičky se slovem. Jakmile hudba začne znovu hrát, žák posílá dárek dál. Žáci postupně rozbalí všechny krabice. Tato aktivita slouží k procvičení významu jednotlivých slov v nářečí.

3. aktivita – Videoukázka – Sváteční salát

Pomůcky: notebook, dataprojektor, úryvek videoukázky (0:00–1:58)
(https://www.youtube.com/watch?v=xY_OKTtC2T4&t=162s)

Časová dotace: 8 min

Postup:

Učitel se žáků táže, která jídla si dávají u štědrovečerní večeře. Jedním z nejtradičnějších pokrmů, které si většina lidí dává o Vánocích je bramborový salát. Žákům promítneme úryvek videoukázky (0:00–1:58) „Sváteční salát“, která je dabovaná v nářečí. Upozorníme žáky, aby si všímali všech detailů.

Otázky ke společnému rozhovoru – před videoukázkou:

1. Jaká jídla si dáváte o Štědrovečerní večeři?
2. Kolik míváte chodů?

Otázky ke společnému rozhovoru – po videoukázce:

1. Jak myslíte, že bude video pokračovat?
2. Jaké vylepšení Alois (Mat) vymyslí?
3. Myslíš si, že nápad, jak urychlit přípravu bramborového salátu, byl dobrý?

4. Didaktická hra 5 proti 5

Pomůcky: plyšové zvíře, otázky

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel vybere z žáků 10 dobrovolníků, které rozdělí do dvou družstev. Žáci v obou družstvech vytvoří zástup. V každém kole proti sobě soupeří 2 žáci (1 z každého družstva). Učitel pokládá otázky související s videem. Žák, který bude znát správnou odpověď, vezme plyšové zvíře, které je umístěno uprostřed mezi soupeřícími hráči. Pokud žák správně odpoví, získá

bod pro svou skupinu. Oba žáci se poté zařazují na konec zástupu. Skupina s více získanými body vyhrává.

Otázky k videoukázce:

1. Jak se jmenovaly tyto dvě postavy ve videu? (Hubert a Alois)
2. Jaké barvy měly domy těchto postav? (zelený, žlutý)
3. Jakou ozdobu pověsil muž v červeném svetru na okno? (zvoneček)
4. Kde pověsí věnec? (na přední dveře)
5. Kolik hrnců s bramborami bylo v kuchyni? (6)
6. Jaký měl Hubert problém s bramborami? (neměl je do čeho dát)
7. Co označoval pojem „kosz s brudnym praniem“? (koš se špinavým prádlem)
8. Byl ve videu vánoční stromek? (ano)
9. Do čeho nakonec dali bramborový salát? (do lavoru na špinavé prádlo)
10. Co si vezme na pomoc Alois pro rychlejší krájení brambor? (tenisovou raketu)
11. Co začalo bolet Aloise po krájení brambor pomocí rakety? (rameno)
12. Co ve videoukázce označovalo slovo „kartofel“? (brambora)

5. aktivita – Tradiční Štědrovečerní večeře v minulosti

Pomůcky: Úryvek o štědrovečerní večeři (*Příloha č. 23*)

Časová dotace: 8 min

Postup:

Žákům přečteme úryvek z knihy *Těšínsko (Štika, Stolařík, 2001)*, kde se dozvíme, jak probíhala štědrovečerní večeře v minulosti na Těšínském Slezsku a jaké tradiční pokrmy lidé tehdy jedli. Poté se žáky vedeme o úryvku rozhovor.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Která jídla se jedla během štědrovečerní večeře na Těšínském Slezsku v minulosti?
2. Která z těchto jídel podáváme u štědrovečerní večeře i dnes?
3. Kdy se usedalo ke štědrovečerní večeři?
4. Kdy usedáte ke štědrovečerní večeři vy?
5. Čím začínala štědrovečerní večeře?
6. Co dělala rodina po večeři?

6. aktivita – Báseň *Zima* s pohybovým doprovodem

Pomůcky: vytištěný text básně (A2), tabule

Časová dotace: 15 min

Postup:

Učitel má připravené otázky spojené se zimní tematikou. Ptá se žáků, co mají na zimním období rádi a co v zimě dělají. Společně se naučí krátkou báseň o zimě v nářečí. Návčik probíhá pomocí nápodoby. Učitel nejprve předvede celou báseň i s pohybem. Řekne, o čem báseň je, a vysvětlí složitá slova. Poté žáci opakují po učiteli jednotlivé části.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Kdo z vás má rád zimu?
2. Co nejraději děláte?
3. Znáte nějakou báseň o zimě?

Zima (Helena Malíková)

Juž zaš ta zima przichodzi,
wszyndzi pełno śniega.

Dziecka ty se zaš radujóm,
z góry sónki wysmykujóm,
spuszczac sie już trzeba.

Zima (CZ)

Zase ta zima přichází,
všude plno sněhu.

Děti se zase radují,
z půdy sánky vytahují.
Sáňkovat už je třeba.

Zima – pohybový doprovod

Juž zaš ta zima przichodzi,
wszyndzi pełno śniega
dziecka ty se zaš radujóm,
z góry sónki wysmykujóm,
spuszczac sie już trzeba.“

(pochodování na místě)
(rukama napodobujeme sněžení)
(prsty napodobujeme úsměv)
(táhneme za sebou imaginárních sáněk)
(tlesknutí na první slabiku 1., 3. a 4. slova –
spuszczac sie juz trzeba)

7.4.3 Člověk a svět práce

Téma: Zdobení perníčků

Vzdělávací cíl: Žák umí bezpečně pracovat s materiály a pomůckami.

1. aktivita – Zdobení perníčků

Pomůcky: upečené medové perníčky, nazdobené perníčky (vzor), náplně na zdobení v tubách, průhledné sáčky se samolepící klopou, videoukázka (1:05–2:12) (<https://www.youtube.com/watch?v=N5gzGK7GGC0>)

Časová dotace: 15 min

Postup:

Dalším obyčejem, který patří k tradičnímu slavení Vánoc, je pečení vánočního cukroví. Učitel žákům poskytne náměty tradičně nazdobených perníčků, které předem připraví. Pustí jim také úryvek (1:05–2:12) z videoukázky, která jim poskytne inspiraci, jak perníček ozdobit. Každý žák poté dostane medový perníček, který si za pomoci tuby s náplní ozdobí vzory dle svých představ. Po zaschnutí si žáci perníček zabalí do průhledné folie a na konci dne si ho vezmou domů.

Téma: Masopust – 2 vyučovací hodiny

Vzdělávací cíl: Žák rozumí pojmu *Masopust*, umí pracovat s textem. Žák se seznámil s vybranými tradicemi v období masopustu. Žák naslouchá učiteli a žákům, dokáže vyjádřit svůj názor. Žák spolupracuje ve dvojicích a ve skupině. Žák dokáže bezpečně pracovat s materiály a prostředky při výrobě masky.

1. aktivita – Seznámení se svátkem Masopust

Pomůcky: úryvek z knihy (*Příloha č. 24*)

Časová dotace: 10 min

Postup: Učitel žákům přečte úryvek z knihy, ve kterém jsou informace o svátku Masopust. Žáci se dozví, jak a kdy se slavil. Následně vede učitel se žáky společný rozhovor.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Co asi znamená slovo „miynsopust“?
2. Dokázal by ses zříct nějakých dobrot?
3. Bavilo by vás zdobení karnevalové masky, třídy a oslavení tohoto svátku veselí?

2. aktivita – Výroba karnevalová masky

Motivace: Zavzpomínáme s dětmi na minulý rok – jakou masku měly na karnevale minulý rok.

Pomůcky: šablona masky (*Příloha č. 25*), tužka, tvrdé barevné papíry, lepicí pásky, ozdobné kamínky, nálepky, šňůra nebo guma, nůžky, lepidlo Herkules, děrovačka, vzkaz pro rodiče (*Příloha č. 25*)

Časová dotace: 15 min

Postup:

Během masopustního období se konal slavností karneval, kdy se lidé přestrojovali za maškary a chodili do ulic. Každý žák si proto také vyrobí svou karnevalovou masku. Nejprve si žáci obkreslí na barevný papír šablonu masky, kterou má učitel připravenou. Poté ji vystříhnou a ozdobí – k dispozici mají nálepky, ozdobné kamínky a barevné lepicí pásky. Pomocí nůžek či děrovačky učitel vytvoří po stranách masky malé otvory, kterými žáci provléknou gumu nebo šňůrku a uvážou uzel.

3. aktivita – Výzdoba třídy

Pomůcky: nafouknuté balónky, krepový papír, nůžky, provázky, girlandy, lepicí páska, obrázek výzdoby (*Příloha č. 27*)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Žáci použijí krepové papíry, nafukovací balónky a girlandy či provázky k výzdobě třídy. Nejprve rozstříhají krepový papír na proužky. Ty společně s učitelem uvážou na girlandu nebo dlouhý provázek, který je připravený. Učitel nafoukne balónky, zaváže je provázkem, a žáci je připevní na girlandu. Nakonec hotovou girlandu učitel společně se žáky natáhne z jednoho konce místnosti do druhého a připevní ji.

Obrázek 11: Výzdoba třídy [online]

4. aktivita – Zahájení karnevalu, představování

Pomůcky: kostým, vzkaz pro rodiče (*Příloha č. 26*)

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel pošle rodičům v časovém předstihu jednoho týdne dopis, ve kterém je informuje o projektu, a poprosí je o obstarání kostýmu svému dítěti. Žáci se převléknou do svého kostýmu a nasadí si vyrobené masky, které využijí v následujících aktivitách. Učitel nejprve zahájí karneval přivítáním všech žáků v kostýmech. Na počátku karnevalu každý vymyslí název své masky a informaci, která je pro ni charakteristická. Učitel žákům poskytne prostor pro přemýšlení. Poté své odpovědi žáci sdílí s ostatními.

5. aktivita – Pohybová hra Miynsopust

Pomůcky: hudební nástroj (ukulele/klavír/kytara/housle)

Časová dotace: 5 min

Postup:

Touto aktivitou procvičujeme reakci na slovo „Miynsopust“. Žáci jsou rozmístěni volně v prostoru třídy, učitel udává pokyny. Na slovo „Miynso!“ se žáci začnou pohybovat, tancovat a radovat. Na učitelovo zvolání „Pust!“ se zastaví a znehybní. Učitel vytváří hudební doprovod na hudební nástroj. Začne hrát, když se řekne „Miynso!“ a přestane na slovo „Pust!“.

6. aktivita – Pohybová hra Molekuly

Pomůcky: hudební nástroj

Časová dotace: 5 min

Postup:

Učitel vytváří hudební doprovod na hudební nástroj, zatímco žáci tancují a volně se pohybují po prostoru. Když hudba přestane hrát, učitel vykřikne číslo v dialektu. Úkolem žáků je vytvořit skupinky o daném počtu. Kdo to nestihne a nezařadí se do žádné – vypadává. Vyřazený žák jde k učiteli a radí mu, jaký počet má vykřiknout.

7.4.4 Hudební výchova

Téma: Tradiční písně

Vzdělávací cíl: Žák dokáže zazpívat píseň v nářečí společně s pohybovým doprovodem. Žák umí napodobovat kratší části písně podle učitele.

1. aktivita – Nácvič regionální písně „Dy miynsopust“

Pomůcky: notový zápis s textem písně „Dy minsopust“ pro každého žáka (*Příloha č. 28*), hudební nástroj

Časová dotace: 15 min

Postup:

Učitel zazpívá celou píseň za doprovodu hudebního nástroje. Poté s žáky vede společný rozhovor o obsahu písně.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. O čem píseň byla?
2. Kterým slovům jste nerozuměli?

Rozhovor o písni – vysvětlení nejasných slov a obsahu písně. Následuje nácvič písně, který proběhne pomocí imitace. Učitel rozdělí píseň na kratší části. Jednotlivé části nejprve zazpívá, žák je po učiteli zopakuje. Postupně části spojují.

Dy miynsopust

Dy miyn-so - pust, to miyn-so - pust, to sie gaz-da chy-ci za fus.

Och ja ja och ja ja, ma mi - ła, gdzie Ci sie na - dob-ność po - dzia - ła?

Obrázek 12: Notový zápis písně Dy miynsopust (upraveno podle Waclawik, 2005, s. 13)

2. aktivita – Pohybový doprovod k písni

Pomůcky: hudební nástroj, dataprojektor, notebook

Časová dotace: 10 min

Postup:

Učitel žáky nejprve naučí polkový krok. Poté se učitel se žáky přesune k nácvičku pohybového doprovodu k písni.

Předehra: Žáci stojí v kruhu, čelem dovnitř. Každý drží své dva sousedy za ruce.

/: 1.–2. takt pochod po kruhu,

3.–5. takt – opačný směr – pochod po kruhu :/

6.–7. takt – polkový krok vpravo, vlevo

8.–9. takt – pochoduje nohama na místě do rytmu (3 doby – 3 kroky)

10.–11. takt – polkový krok vpravo, vlevo

12.–13. takt – pochodujeme nohama na místě do rytmu (3 doby – 3 kroky)

3. aktivita – Průvod

Časová dotace: 10 min

Postup: Žáci se chytanou za ruce a společně předvedou, co se naučili žákům a učitelům v ostatních třídách. Ve třídách průvod zpívá nacvičenou píseň „Dy miynsopust“.

4. aktivita – Reflexe

Pomůcky: psací potřeby, papír

Časová dotace: 5 min

Postup: Učitel se posadí se žáky do kruhu. Žáci hodnotí, jak se jim den líbil a co se nového naučili. Učitelka pokládá otázky.

Otázky ke společnému rozhovoru:

1. Jak se vám ve třídě pracovalo?
2. Zajímalo vás toto téma?
3. Která aktivita vás dnes nejvíce bavila?

Každý žák si vytvoří tabulku se třemi kolonkami. Jejich úkolem bude napsat, co již věděli, co se dozvěděli a o čem by se chtěli ještě více dozvědět. Poté své odpovědi sdílí.

VÍM	DOZVĚDĚL JSEM SE	CHCI VĚDĚT

Obrázek 13: Reflexe, zdroj: Rucká

7.5 Zakončení projektu

Na závěr projektu je plánována návštěva Muzea Těšínska v Českém Těšíně. To nabízí spoustu zajímavých projektů, akcí a expozicí, které pro děti budou velice užitečné. Pro žáky základních škol jsou připraveny historické, archeologické a přírodovědné přednášky. Následně mohou žáci navštívit expozice tohoto muzea. Po návštěvě Muzea Těšínska se vrátíme do školy a zhodnotíme celý projekt.

7.5.1 Vyhodnocení projektu

Časová dotace: 45 min

1. aktivita – Vytváření plakátů

Pomůcky: knihy, zpěvníky, tvrdý papír velikosti A2, lepidlo, psací potřeby

Časová dotace: 30 min

Postup:

Učitel žáky rozdělí do 4 skupin. Ve skupinách bude jejich úkolem vytvořit plakát o jednom z období, které děti probíraly v rámci projektu. Učitel skupinám rozdělí jednotlivá období. Každá skupina dostane papír formátu A2. Žáci mají k dispozici knihy a zpěvníky, které se zabývají touto tematikou.

Plakát obsahuje:

- název období
- názvy svátku v daném období
- názvy tradic, které se s těmito svátky pojí
- zajímavosti
- obrázky

2. aktivita – Představení plakátů

Pomůcky: hotové plakáty

Časová dotace: 12 min

Postup:

Žáci postupně předstupují po skupinách před tabuli, aby představili svůj plakát. Skupina vždy určí jednoho mluvčího, který seznámí třídu s jejich dílem. Plakáty poté učitel společně s žáky vystaví ve třídě.

3. aktivita – Soutěž o nejlepší plakát

Pomůcky: malé kartičky z barevných papírů (zelený, žlutý, oranžový, modrý), mísa na hlasy

Časová dotace: 3 min

Postup:

Každý žák dostane čtyři kartičky čtyř různých barev. Ke každému plakátu je přiřazena jedna z těchto čtyř barev. Úkolem žáků je vybrat plakát, který je nejvíce zaujal a přinést kartičku, která ho symbolizuje, učiteli. Žáci nemohou hlasovat pro plakát své skupiny. Během hlasování budou postupovat dle následujícího klíče: zelená kartička – jaro, žlutá kartička – léto, oranžová kartička – podzim, modrá kartička – zima. Plakát s nejvíce body vyhrává a jeho tvůrci získávají odměnu.

7.5.2 Besídka pro rodiče

Organizace: po vyučování

Pomůcky: plakáty, texty písní, pozvánka pro rodiče (*Příloha č. 29*)

Postup: Po vyučování učitel zorganizuje besídku, na kterou pozve rodiče žáků. Na besídce žáci předvedou recitaci básně a zpěv písní, které se během projektu naučili. Poté žáci po skupinách představí vytvořené produkty a plakáty reprezentující jednotlivé části projektu.

7.6 Závěrečné shrnutí projektu

Tato kapitola je věnována hodnocení části projektu „Poznej Těšínské Slezsko“ realizované dne 9. 2. 2021 na základní škole Ropice ve druhém ročníku polské a české třídy. Běžná výuka v těchto třídách probíhá odděleně, pro účely projektu však byly třídy spojeny a žáci obou tříd se připravovaných aktivit účastnili společně.

První podkapitola se zaměřuje na autoevaluaci vyučující – autorky této diplomové práce, která danou část projektu realizovala. Tato podkapitola zahrnuje také hodnocení práce dětí z pohledu vyučující. Druhá podkapitola se skládá z hodnocení realizace dané části projektu učitelkami polské a české třídy, které průběh projektu pozorovaly.

Celou projektovou výuku bohužel nebylo možné realizovat z důvodu nepříznivé epidemiologické situace v souvislosti s výskytem onemocnění COVID-19 a s tím spojenými omezeními. Jelikož byly z těchto důvodů školy uzavřené, projektová výuka nebyla zrealizována na jaře, v létě ani na podzim roku 2020. Na jaře roku 2021 byla možná realizace části projektu na téma Masopust.

7.6.1 Hodnocení vyučujícího

Dne 9. 2. 2021 se žáci 2. ročníku polské a české třídy ZŠ v Ropici zúčastnili části projektu „Poznej Těšínské Slezsko“. Ten probíhal v rozsahu dvou vyučovacích hodin a byl zaměřen na zimní období, konkrétně na téma Masopust. Realizace celého projektového dne nebyla možná z důvodu nepříznivé pandemické situace. Některé aktivity z metodického listu Zima na Těšínském Slezsku nebyly v době, kdy děti docházely do školy, aktuální, proto vyučující vybral aktivity, které se hodily pro dané období, kdy byla realizace projektu možná. Výuka probíhala dle připravených metodických listů s drobnými odchylkami, které budou uvedeny dále v textu.

První část projektu probíhala ve třídě. V úvodu byl žákům představen projekt „Poznej Těšínské Slezsko“. Následovala aktivita, ve které se žáci dozvěděli nové informace o svátku Masopust. Před přečtením úryvku z knihy se vyučující zeptal, zda žáci o tomto svátku něco vědí a zda je zajímavá, jak se slavil v minulosti. Žáci masopust znali pouze okrajově a projevíli zájem o informace související s jeho historickým vývojem. Během čtení textu žáci pozorně naslouchali vyučujícímu, který následně vedl se žáky rozhovor a pokládal jim otázky související s textem. Žáci znali odpověď na každou z nich. Následovala tvořivá aktivita – vyrábění karnevalových masek. Ty měli žáci již obkreslené, jejich úkolem bylo vystříhnout je

a vyzdobit. Žáky tato činnost velice bavila. Využívali plně svou kreativitu, a výsledky tak byly originální. Masku nejráději zdobili nálepkami a třpytkami, s nimiž v jiných hodinách zřejmě tolik nepracují. Aktivita zabrala více než 15 min, které byly stanovené v metodickém listu.

Druhá část projektu se odehrávala v tělocvičně. Z časových a praktických důvodů nebylo možné realizovat aktivitu Výzdoba třídy, proto třídu vyzdobil sám vyučující již před zahájením projektu. Tato aktivita byla nahrazena didaktickou hrou Dárek. Žáci během této činnosti posílali po kruhu za doprovodu hudby box, který obsahoval další menší boxy. V každém z nich byla otázka týkající se Masopustu a odměna za správné zodpovězení otázky. Žák, u kterého box po vypnutí hudby zůstal, odpověděl na otázku. Žáci reagovali velmi bystře a všechny odpovědi si pamatovali. Proběhla také aktivita Představování masek, z časových důvodů však musela být zjednodušena. Žáci necharakterizovali své postavy, ale pouze představili název masky a své jméno, např. medvěd Michal. Pohybové hry Miynsopust a Molekuly žáky velice bavily a proběhly podle plánu. Nácvič písni nemohl proběhnout dle plánu z důvodu epidemiologických opatření a s ním spojeného zákazu zpěvu. Žáci si píseň nejprve poslechli, a následně proběhl nácvič pohybového doprovodu k písni, kdy namísto zpěvu text pouze deklamovali. Při vysvětlování významu textu písni v nářečí rozuměli spíše žáci z polské třídy. Pro žáky z české třídy byla slova písni nová, a neuměli je správně přiřadit k jejich významům. Průvod v kostýmech se konal kratší dobu, než je určeno v metodickém listu, přibližně 3 minuty. Reflexe pomocí tabulky proběhla opět ve třídě z důvodu nutnosti využívání stolu a psacích potřeb. Na závěr žáci dostali od vyučujícího malé tematické občerstvení.

Projektový den vyučující hodnotí velice kladně. Z pozorování a reflexe pomocí tabulky dovodil, že i když žáci neměli o tématu Masopust mnoho znalostí, během projektových hodin získali řadu nových informací. Důležitá byla při tom dobrá motivace, díky níž se žáci nadchli pro všechny další aktivity. Informace o masopustu poslouchali se zaujetím a následně ocenili, že si mohli ověřovat nabyté znalosti zábavnou formou – otevíráním boxů. Veselou a kreativní atmosféru přineslo tvoření masek. Žákům se líbily pohybové hry, nejvíce zábavy si však užili během společné oslavy karnevalu, na který si obstarali vlastní kostým. Všechny zvolené aktivity proběhly téměř podle plánu a splnily svůj účel.

7.6.2 Hodnocení učitelů

„V úvodní části se žáci seznámili s tématem. Učitel přečetl dětem úryvek z knihy, ve kterém byly informace o svátku Masopust. Po přečtení ukázky následoval společný rozhovor a porozumění přečtenému textu. Žáci velmi pěkně odpovídali na otázky.

V další části děti vyráběly karnevalové masky. Do této činnosti zapojily především svou fantazii a velmi pěkně si své masky vyzdobily. Poté následoval karneval. Žáci byli převlečeni do různých kostýmů a mohli také využít své masky. Zábava začala představováním kostýmů.

Pak byly pro děti připravené různé pohybové aktivity. První byla hra „Miynsopust“, ve které mohli žáci předvést své taneční prvky a zároveň schopnost zůstat ve strnulém stavu po určitou dobu. Druhou aktivitou byla pohybová hra „Molekuly“, kde si děti mohly procvičit také matematické znalosti. Po této rušné činnosti následoval odpočinek v podobě poslechu písně Dy miynsopust s doprovodem na hudební nástroj. Žákům se píseň velmi líbila, ale bylo pro ně těžké jí porozumět, protože byla psána slezským nářečím, které už děti moc neznají. Dětem byla proto formou společného rozhovoru vysvětlena neznámá slova. Poté se žáci píseň naučili zpívat a přidali k ní pohybový doprovod podle vzoru učitele. Další aktivitou byla didaktická hra „Dárek“. Touto činností si žáci prověřili své znalosti o daném tématu projektového dne. Za správnou odpověď získali sladkou odměnu.

Závěr karnevalu patřil společnému průvodu v kostýmech po ostatních třídách. Projekt byl ukončen reflexí. Žáci zhodnotili, jak se jim den líbil, co nového se naučili a dozvěděli. Děti po celou dobu moc pěkně pracovaly a vzorně plnily aktivity, ve kterých se propojily i činnosti z jiných předmětů jako je matematika, hudební a tělesná výchova, pracovní činnosti a čtení s porozuměním.“

učitelka české třídy

„Projektový den na téma ‚Poznej Těšínské Slezsko‘ byl určen pro žáky 2. ročníků. Téma projektu navazuje na konkrétní region, tzn. Těšínské Slezsko, historicky území bývalého Těšínského knížectví, které v současnosti patří České republice i Polsku. Toto propojení mělo vliv na formování lidových zvyků a tradic a také jazyka, regionálního dialektu.

Projekt ‚Těšínské Slezsko‘ vychází z tohoto historického uspořádání, a proto je významným přínosem pro žáky v oblasti rozvíjení klíčových kompetencí, zejména občanských – chránit tradice, kulturní a historické dědictví a vytvářet si k nim pozitivní postoj.

V rámci projektu se děti zapojily do všech aktivit, které byly různorodé a rozvíjely jejich jazykový projev, kreativitu, pohybovou i hudební dovednost. Poznávání regionálních zvyků a tradic má velký význam pro budování vztahu k vlastní identitě, kultuře, jazyku, v tomto případě i národnosti polské menšiny. To vše projekt splňoval, byl prezentován atraktivní a přiměřenou formou pro žáky 2. tříd, kteří se ochotně zapojili do všech aktivit. “

učitelka polské třídy

Obrázek 14: Projekt Masopust, foto: Rucká

Závěr

Diplomová práce se zabývá využitím regionálních a folklorních prvků Těšínského Slezska ve výuce na 1. stupni základní školy. Hlavním cílem práce bylo prezentovat kulturní bohatství Těšínského Slezska a vytvořit projekt, pomocí kterého začleníme regionální, kulturní a folklorní tradice tohoto regionu do vyučování na prvním stupni základních škol. Pro začlenění těchto prvků byla zvolena forma projektu, který byl rozpracován pomocí metodických listů, které jsem vytvořila pro žáky druhých ročníků polské a české třídy Základní školy Ropice, na které jsem poté část projektové výuky realizovala.

V teoretické části diplomové práce jsou objasněny základní pojmy související s folklorní a regionální tematikou Těšínského Slezska a popsáno geograficko-historické pozadí regionu. Dále zde charakterizují svátky a zvyky, které následně využívám při tvorbě metodických listů v praktické části diplomové práce. Z dané části práce vyplývá, že region Těšínského Slezska má bohatou kulturu, která sahá daleko do historie. Výroční zvyky a tradice jsou ve velké míře spojené s vírou a se zemědělskou prací. Je velice důležité, aby žáci prvního stupně základních škol měli informace o kultuře svého regionu a tradicích předchozích generací. Znalost kultury pak může do jisté míry utvářet identitu a hodnotový systém žáků. Poslední kapitola textu vymezuje oblasti RVP ZV, které obsahují folklorní a regionální témata ve formě očekávaných výstupů. Téma folklorních a regionálních prvků Těšínského Slezska jsem se pokusila integrovat do výuky na 1. stupni ZŠ pomocí vzdělávacích oblastí: Člověk a jeho svět, Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a svět práce a Umění a kultura.

Poznatky z teoretické části práce jsem poté využila v části praktické, jejímž cílem bylo vytvoření projektu pro žáky druhého ročníku základních škol Těšínského Slezska. Projekt je členěn do čtyř bloků podle ročních období. Každému ročnímu období je přizpůsobena jedna část projektu, jejíž realizace trvá čtyři vyučovací hodiny. Po těchto čtyřech částech následuje vyhodnocení projektu. Vytvořila jsem metodické listy zahrnující seznam a popis aktivit, které jsou přiřazeny k jednotlivým předmětům – prvouka, český jazyk, pracovní činnosti, hudební výchova a výtvarná výchova. Výukové pracovní listy, notové záznamy a obrázky potřebné k realizaci projektu jsou připojeny v přílohách této práce. Cílem celého projektu je zprostředkovat žákům informace, díky kterým získají povědomí o svátcích, zvycích, tradicích, minulosti, geografii a charakteristických prvcích svého regionu a vytvořit tak kladný vztah k tradicím a kultuře, ve které žijí.

Část projektu, zaměřenou na téma Masopust, jsem následně realizovala na ZŠ Ropice ve druhém ročníku polské a české třídy. Myslím si, že pro žáky obou národností bylo obohacující spolupracovat na jednotlivých aktivitách, navzdory jazykové bariéře a kulturním odlišnostem. Měli příležitost objevit společné kořeny a posílit tak vzájemnou toleranci. Žáci české třídy zároveň prohloubili přijetí polské národnosti menšiny. Výuku nebylo možné realizovat v plném rozsahu z důvodu vládního nařízení nouzového stavu v souvislosti s výskytem onemocnění COVID-19 a omezeními s tím spojenými.

V závěru praktické části je na základě realizace výuky zpracována má autoevaluace a hodnocení učitelek, které se účastnily realizace projektu. Učitelky základní školy hodnotily realizaci části projektu velice kladně. Byl zdůrazněn také přínos v oblasti rozvíjení klíčových kompetencí, především občanských – chránit tradice, kulturní a historické dědictví a vytvářet si k nim pozitivní postoj.

Potěšil mě výsledek projektu a hodnocení aktivit žáky i učiteli. Věřím, že vytvořený projekt „Poznej Těšínské Slezsko“ bude sloužit k obohacení výuky zdejších učitelů a poskytne jim nové náměty pro práci s tímto tématem. Projekt není nutné realizovat jako celek, jednotlivé aktivity mohou být učitelem upraveny a přizpůsobeny časovým a organizačním možnostem, věku žáků a jejich aktuálním potřebám a zájmům.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní zdroje

BASARA, Jan. *Słownictwo polskich gwar na Śląsku na terenie Czechosłowacji*. Wrocław: Ossolineum. PAN 1975. ISSN 0208-4074.

BITTNEROVÁ, Dana a JANEČEK, Petr (eds.). *Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní muzeum, 2011. ISBN 978-80-7036-315-7.

BOGOCZOVÁ, Irena a BORTLICZEK, Małgorzata. *Jazyk příhraničního mikrosvěta: (běžná mluva Těšíňanů v ČR)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2017. ISBN 978-80-7464-900-4.

BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. ISBN 978-80-7368-649-9.

BOGUS-SPYRA, Marzena, ed. *Jazyk-škola-prostor jako determinanty kulturního vývoje Těšínského Slezska*. Czeski Cieszyn: Kongres Polaków w Republice Czeskiej, 2012. ISBN 978-80-87381-10-6.

BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, 2. a 3. sv. ISBN 978-80-204-1450-2.

COUFALOVÁ, Jana. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-958-0.

CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie: učebnice pro pedagogické fakulty*. 4. vyd. Praha: SPN, 1977.

DEMBINIOK, Marian. *O Goralech, Valaších, Laších a Jaccích na Těšínském Slezsku: O Góralach, Wałachach, Lachach i Jackach na Śląsku Cieszyńskim*. Bystřice: Ve spolupráci s Muzeem Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie vydalo Regio, 2010. Autoři užitých ilustrací a fotografií: JASTRZEMBSKI, Henryk, ALT, Jakub, Soubor písní a tanců Ziemi Cieszyńskiej im. J. Marcinkowej a Regionální soubor „Istebna“. ISBN 978-80-904230-4-6.

- FIERLA, Gustaw. Stroje ludowe na Śląsku Cieszyńskim. In: KADŁUBIEC, Daniel. *Płyniesz Olzo: monografia kultury ludowej Śląska Cieszyńskiego*. Český Těšín: Kongres Polaków w RC, 2016. ISBN 978-80-7464-871-7.
- FUKALA, Radek. *Slezsko – neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*. České Budějovice: Veduta, 2007. ISBN 978-80-86829-23-4.
- KADŁUBIEC, Karol Daniel a MILERSKI, Władysław. *Cieszyńska ojczyzna polszczyzna*. Cieszyn: Proprint, 2001. ISBN 80-238-6725-3.
- KADŁUBIEC, Karol Daniel. *Płyniesz Olzo: monografia kultury ludowej Śląska Cieszyńskiego*. Czeski Cieszyn: Kongres Polaków w Republice Czeskiej przy współudziale Katedry Sławistyki Uniwersytetu Ostrawskiego, 2016. ISBN 978-80-7464-871-7.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 978-80-210-4142-4.
- LATOCHOVÁ, Vladislava, PAWLUS, Danuta a STUDNICKI, Grzegorz. *Wybrane zwyczaje i obrzędy Śląska Cieszyńskiego: Jaworze i Mikroregion Stonávka*. Jaworze: Ośrodek Promocji Gminy, 2017. ISBN: 9788394098117.
- LEŠČÁK, Milan a SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika: o ľudovej slovesnosti*. Bratislava: Smena, 1982.
- MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
- ONDRUSZ, Józef. Obrzędy i zwyczaje. In: KADŁUBIEC, Daniel. *Płyniesz Olzo: monografia kultury ludowej Śląska Cieszyńskiego*. Český Těšín: Kongres Polaków w RC, 2016. ISBN 978-80-7464-871-7.
- ONDŘEKA, Zbyszek a kol. *Těšínské Slezsko = Śląsk Cieszyński: výběr z příspěvků z mezinárodní konference „Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě“*. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2008. ISBN 978-80-86696-08-9.

PIEŃCZAK, Agnieszka, RUSEK, Halina a SZCZYRBOWSKI, Jacek. *Kulturní dědictví jako klíč k identitě česko-polského pohraničí na Tešínském Slezsku*. Cieszyn-Katowice-Brno: Offsetdruk i media, 2010. ISBN 978-83-60431-52-8.

Po naszymu: historyjki a wiersze zebrane przez studentów z Gimnazjum BMA = příběhy a básně sesbírané studenty Gymnázia BMA = opowiadania i wiersze zebrane przez studentów. Frýdlant nad Ostravicí: Gymnázium Beskydy Mountain Academy, 2014. ISBN 978-80-260-5993-6.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha: MŠMT, 2021.

SKOKAN, Ladislav. *Úvod do teorie geografie I*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2003. ISBN 80-7042-482-7.

STUDNICKI, Grzegorz. *Lidové zvyky a obyčeje na Tešínském Slezsku: Obrzędowość doroczna i rodzinna na Śląsku Cieszyńskim*. Bystrice nad Olší: Ducatus Teschinensis ve spolupráci s Muzeem Śląska Cieszyńskiego, 2011. ISBN 978-80-260-1249-8.

SZYMIK, Jan. *Doroczne zwyczaje i obrzędy na Śląsku Cieszyńskim*. Czeski Cieszyn: Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Republice Czeskiej, 2001. ISBN: 8023868519.

ŠTIKA, Jaroslav a STOLAŘÍK, Ivo. *Tešínsko*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2001. ISBN 80-86101-37-1.

ŠTIKA, Jaroslav, (ed.) *Tešínsko, 4. díl: Lidová píseň a hudba, lidový tanec, prozaická ústní slovesnost, lidové umění výtvarné*. Šenov u Ostravy: Tilia, 2002. ISBN 80-86101-01-0

ŠTIKA, Jaroslav, TOMOLOVÁ, Věra a STOLAŘÍK, Ivo. *Tešínsko, 1. díl: Přírodní prostředí, dějiny, obyvatelstvo, nářečí, zaměstnání*. v Rožnově pod Radhoštěm: v Šenově u Ostravy: Muzeum Tešínska, 1997. sv. 1. díl. ISBN 80-86101-00-2.

TOMEŠ, Josef. *Tešínsko: Vlastivědný časopis*. Ostrava: Slezský studijní ústav s Vlastivědným kroužkem při Okresním muzeu v Českém Tešíně, 1978, ročník 21. sv. 4. ISSN 0139-7605.

VAVRDOVÁ, Alena. *Didaktika vlastivědy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2263-3.

WACŁAWIK, Anna. *Starczyn dukat: zwyczaje i obrzędy – scenariusze widowisk*. Czeski Cieszyn: Kongres Polaków w Republice Czeskiej, 2005. ISBN 80-239-5379-6.

WIERZGONÍ, Józef. *Śpiewamy wszyscy. Śpiewnik popularny dla każdego*. Český Těšín: Finidr, 1998. ISBN 80-238-2221-7.

Internetové zdroje

Goiczek. In: Youtube [online]. 2020 [cit. 2021-03-07]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=CkbYH9stBCA>. Kanál uživatele Zwrot.

GRYGAR, Jakub. Jazyk jako nástroj sociální diverzifikace. Poznámky k jazykové situaci ve Stonavě na Těšínsku. *Lidemesta.cuni.cz* [online]. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2018 [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: <https://lidemesta.cuni.cz/LM-485-version1.pdf>.

JANEČEK, Petr. *Folklor atomového věku: kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti* [online]. 1. vydání. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy Národní muzeum, 2011 [cit. 2021-02-15]. Dostupné z: <http://search.mlp.cz/searchMKP.jsp?action=sTitul&key=4130991>. ISBN 978-80-7036-315-7.

Kolęda świąteczną po śląsku HIT In: Youtube [online]. 2018 [cit. 2021-03-07]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=e9FtpF3-cCM>. Kanál uživatele Otyl 1985.

KUL, Jan. *Za gorami, za lasami* [online]. Lublin. 17.10. 2012 [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <https://hist.flog.pl/wpis/5781790/za-goramiza-lasami#w>.

Květy z krepového papíru. In: Youtube [online]. 2015 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=BYOtxz42M9s>. Kanál uživatele i-creative.cz.

Legenda o svatém Martinovi. In: Youtube [online]. 2020 [cit. 2021-03-07]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=TiWmujGrTTo>. Kanál uživatele Co Čech, to muzikant.

Mláčení obilí. In: Youtube [online]. 2011 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=uxEABx0F5ig>. Kanál uživatele jarmar25.

NOVOTNÁ, Kristina. Ovocný koš. *Hra.cz* [online]. [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: <https://www.hra.cz/hra/ovocny-kos>.

O festivalu. *Gorolski Święto* [online]. 2020 [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <http://www.gorolskiswięto.cz/o-festiwalu.html>.

SĄSIEDZI dubbing PO ŚLĄSKU - ŚWIĄTECZNY SZĄLOT. In: Youtube [online]. 2020 [cit. 2021-03-07]. Dostupné z: https://youtu.be/xY_OKTtC2T4. Kanál uživatele Ravgor.

Spot promocyjny Śląska Cieszyńskiego. In: Youtube [online]. 2019 [cit. 2021-03-07]. Dostupné z: <https://youtu.be/pHBbnIVKOJc>. Kanál uživatele Starostwo Powiatowe w Cieszynie.

Starostwo Powiatowe w Cieszynie. 2019. [cit. 2020-07-03]. Spot promocyjny Śląska Cieszyńskiego [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=pHBbnIVKOJc&t=83s>.

Těšínské Slezsko. In: Youtube [online]. 2011 [cit. 2021-03-05]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=AEefqfY_Eoo&t=198s. Kanál uživatele kudyznudycz.

Těšínský kroj a taneční národopisné soubory. In: Youtube [online]. 2013 [cit. 2021-03-07]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=T3kCCggXLAw>. Kanál uživatele KPHMO.

Zdobení perníčků | VÁNOČNÍ | DIY pro radost. In: Youtube [online]. 2016 [cit. 2021-03-07]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=N5gzGK7GGC0>. Kanál uživatele DIY pro radost.

Zdroje obrázkových materiálů

AUTOR NEZNÁMÝ. *Mapa Těšínska dnes, rozděleného mezi České a Polsko*. In: Wikipedie [online]. Wikipedie, 2001. [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a5/Slask_cieszynski-Mapa_Těš%C3%ADnska.png.

AUTOR NEZNÁMÝ. *Výzdoba třídy*. [foto]. 2013. In: Davelacek [online]. [cit. 2021-03-30]. Dostupné z: http://www.davelacek.cz/wp-content/uploads/2013/06/KARNEVAL_A.jpg.

JINDŘICHOVÁ, Ivka. *Cat & cook: do it good*. Praha: Ivka Jindřichová, 2019, s. 23. ISBN 978-80-270-4509-9.

KADĚRA, Lumír. *Všeobecný přehled pro 1. stupeň ZŠ*. Říčany: Sun, 2020, s. 34. ISBN 987-80-7567-681-8.

LADA, Josef a Květoslav DUFEK. *Tradiční český rok*. Praha: Bambook, 2018, s. 404. ISBN 978-80-247-5173-3.

STACEY, Jenny. *Brambory*. Praha: Slovart, 2005, s. 139. ISBN 80-7209-742-3.

WAWRECZKA, Henryk. *Třinec a okolí: včera a dnes*, s. 75, 90, 150. Třinec: Wart, 2004. ISBN 80-239-3819-3.

Internetové zdroje k jednotlivým obrázkům z projektu v přílohách:

AUTOR NEZNÁMÝ. *Archeopark Chotěbuz*. In: Infocesko.cz [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupný z: <https://www.infocesko.cz/Images/clanek/muzea/17110/01zoom.jpg>

AUTOR NEZNÁMÝ. *Gojiček* [foto]. In: Interklasa.pl [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupný z: <http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/m024/eng/gfx/gaik.jpg>.

AUTOR NEZNÁMÝ. *Hospodář a hospodyně*. In: Stresna.cz [online]. 2015 [cit. 2021-04-13]. Dostupný z: http://www.stresna.cz/userfiles/images/dozinky-jalubi-260815-24_galerie-980.jpg.

AUTOR NEZNÁMÝ. *Javorový vrch* [foto]. In: Trinecko.cz [online]. 2019 [cit. 2021-04-13]. Dostupný z: https://www.trinecko.cz/assets/Image.ashx?id_org=17089&id_obrazky=45449.

AUTOR NEZNÁMÝ. *Klobása*. In: Pixabay.com [online]. 2016 [cit. 2021-04-13]. Dostupný z: https://cdn.pixabay.com/photo/2017/04/06/18/45/bratwurst-2209052_1280.jpg.

AUTOR NEZNÁMÝ. *Lázně Darkov* [foto]. In: Laznědarkov.cz [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupný z: <https://www.laznedarkov.cz/wcd/motives/motiv-1920x900-darkov.jpg>.

AUTOR NEZNÁMÝ. *Mapa Těšínska dnes, rozděleného mezi Česko a Polsko* [foto]. In: Wikipedia.cz [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupný z: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a5/Slask_cieszynski-Mapa_Těš%C3%ADnska.png.

AUTOR NEZNÁMÝ. *Michaná vajíčka*. In: Pixabay.com [online]. [cit. 2021-04-13].
Dostupný z: https://cdn.pixabay.com/photo/2015/08/05/12/29/breakfast-876432_1280.jpg.

AUTOR NEZNÁMÝ. *Těšínské divadlo* [foto]. In: Eprogram.cz [online]. [cit. 2021-04-13].
Dostupný z:
https://www.eprogram.cz/images/multimedia/3cbf4244b41fc88073350388d7a59ba4/419/2ec172489fe0c0f1a09d07639c605c8f9225b296_Divadlo_Česky_Těsin.jpg.

AUTOR NEZNÁMÝ. *Trojmezí u Hrčavy* [foto]. In: Kudyznudy.cz [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupný z: <https://www.kudyznudy.cz/files/b8/b8df053b-5147-4942-a855-b740da78157e.jpg?v=20200826021812>.

Česká tisková kancelář. *Dřevěný kostel v Gutech*. In: Zpravy.aktuálně.cz [online]. [cit. 2021-04-13]. Dostupný z: <https://cdn.xsd.cz/original/387bfffec8ae9302e8ab39af3688a23be.jpg>

KÁBELE, Tomáš. *Dožínky* [foto]. In: Českatelevize.cz [online]. 2019 [cit. 2021-04-13].
Dostupný z:
https://img.ceskatelevize.cz/program/porady/10519120758/foto09/212562260400020_01.jpg?1390999426&_ga=2.105924672.2142385849.1618325762-1819716601.1606668766.

SZCZOTKA, Halina. *Dožínky na Fojství* [foto]. In: Zwrot.cz [online]. 2019 [cit. 2021-04-13].
Dostupný z: <https://cs.zwrot.cz/wp-content/uploads/2019/09/P8314490.jpg>.

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ

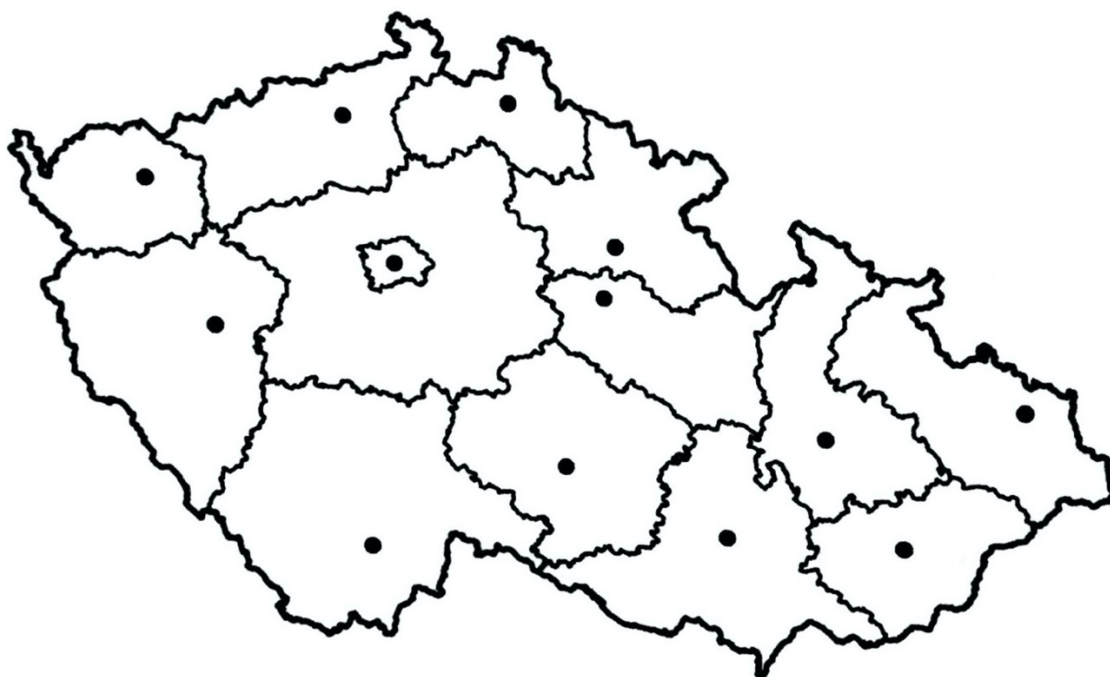
Obrázek 1: Lašský kroj, Dembiniok, 2010, s. 86	13
Obrázek 2: Těšínský kroj, Dembiniok, 2010, s. 48	13
Obrázek 3: Goralský kroj, Dembiniok, 2010, s. 36–38	14
Obrázek 4: Jablukovský kroj, Dembiniok, 2010, s. 102–103	15
Obrázek 5: Myšlenková mapa, zdroj: Rucká	37
Obrázek 6: Slova v nářečí, zdroj: Rucká	42
Obrázek 7: Notový zápis písně Gojiczek zielony, Waclawik, 2005, s. 23	44
Obrázek 8: Hra smutný a veselý obličej, zdroj: Rucká	49
Obrázek 9: Notový zápis písně Za górami, za lasami, Wierzgoń, 1998, s. 12	53
Obrázek 10: Notový zápis písně Listeczku dymbowy, Wierzgoń, 1998, s. 7	61
Obrázek 11: Výzdoba třídy [online]	70
Obrázek 12: Notový zápis písně Dy miynsopust, Waclawik, 2005, s. 13	72
Obrázek 13: Reflexe, zdroj: Rucká	74
Obrázek 14: Projekt Masopust, foto: Rucká	80

SEZNAM PŘÍLOH

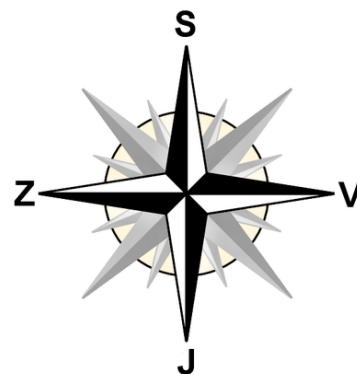
Příloha č. 1: Slepá mapa ČR	I
Příloha č. 2: Mapa Těšínského Slezska	II
Příloha č. 3: Pracovní list Místa v okolí	III
Příloha č. 4: Fotografie míst	IV
Příloha č. 5: Kamarád z ciziny (svitek)	VII
Příloha č. 6: Fotografie „gojik“	I
Příloha č. 7: Jarní zvyky – úryvky z knihy + kartičky	II
Příloha č. 8: Obrázky slov v nářečí – jaro	I
Příloha č. 10: Notový zápis a text písně – Gojiczek zielony	III
Příloha č. 11: Reflexe - kraslice	IV
Příloha č. 12: Letní svátky a tradice (obrázky)	IV
Příloha č. 13: Didaktická hra Veselý a smutný obličej – pracovní list + obličej	V
Příloha č. 14: Fotografie tradičních krojů	VI
Příloha č. 15: Obrázky slov v nářečí – léto	VII
Příloha č. 16: Notový zápis a text písně „Za górami, za lasami“	VIII
Příloha č. 17: Hodnocení dne	VIII
Příloha č. 18: Fotografie míst z minulosti a současností	IX
Příloha č. 19: Pracovní list – Legenda o sv. Martinovi	XII
Příloha č. 20: Didaktická hra Plácaná	XIII
Příloha č. 21: Notový zápis a text písně „Listeczku dymbowy“	XV
Příloha č. 22: Slova v nářečí	XV
Příloha č. 23: Úryvek o Štědrovečerní večeři	XVI
Příloha č. 24: Informace o masopustu	XVI
Příloha č. 25: Šablona masky	XVII
Příloha č. 26: Vzkaz pro rodiče	XVIII
Příloha č. 28: Notový zápis a text písně „Dy Miynsopust“	XIX
Příloha č. 29: Pozvánka pro rodiče	XIX
Příloha č. 30: Slovník nářečí	XX
Příloha č. 31: CD-ROM Prezentace	

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Slepá mapa ČR

Příloha č. 2: Mapa Těšínské Slezska

Příloha č. 3: Pracovní list Místa v okolí

Zvládneš správně pojmenovat tato místa?

1.

2

3.

4.

5.

6.

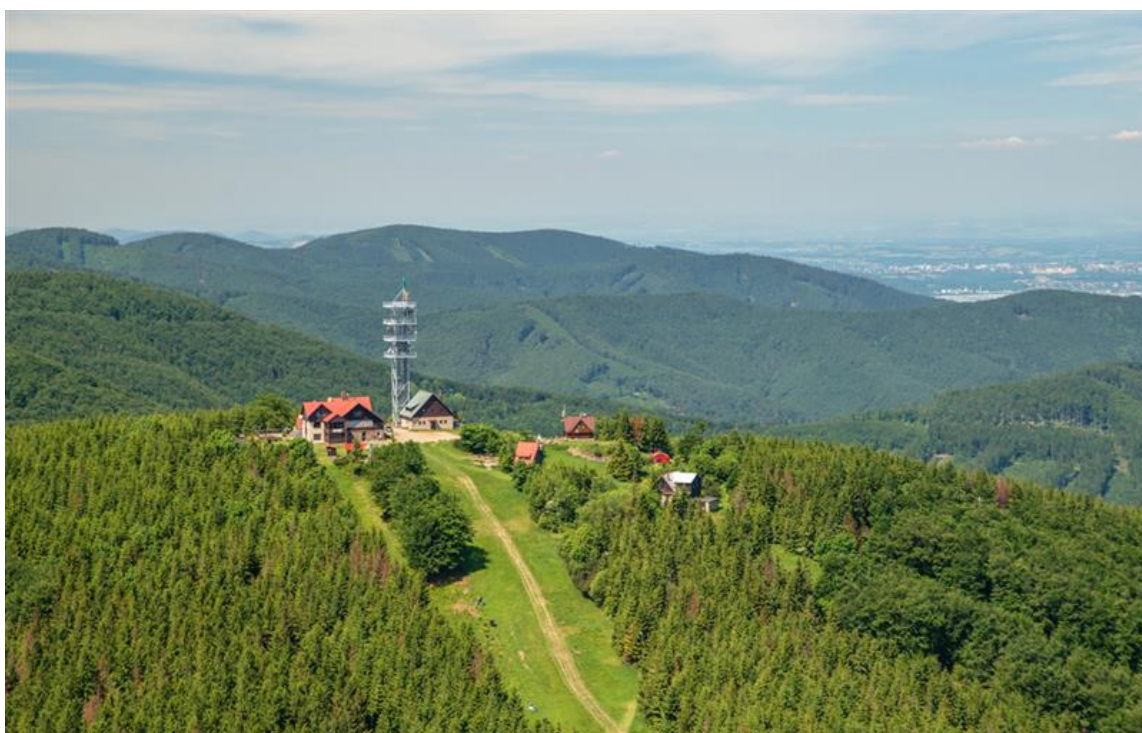

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	

Nápověda:

Javorový vrch, Kostel Božího těla v Gutech, Lázně Darkov v Karviné, Trojmezi, Archeopark v Chotěbuzi, Těšínské divadlo

Příloha č. 4: Fotografie míst

Příloha č. 5: Kamarád z ciziny (svítek)

Představ si, že Tě přijel navštívit kamarád z druhého konce republiky. Bude tady několik dní a rád by poznal místo, kde žiješ. Které místo bys mu ukázal? Místo nakresli.

1.

2.

|

Příloha č. 6: Fotografie „gojik“

Příloha č. 7: Jarní zvyky – úryvky z knihy + kartičky

MÁJOVÁ SLAVNOST

VELIKONOCE

LETNICE

Během tohoto svátku se chodilo s nazdobenou jarní májkou. Chodila většinou děvčata. Ta zazpívala píseň pod okny nebo v domě, pak byla hospodyní obdarována pečivem nebo drobnými penězi. Pomlázka („Šmírgust“) je oblíbeným obyčejem i v současné době. U domů děvčat se objevovali chlapci vybavení stříkačkami, kbelíky nebo hrnci. V křesťanské tradici je tento svátek známý – jako připomínka ukřižování Ježíše Krista. Slaví se zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota a velikonoční neděle a pondělí (Studnicki, 2011).

Májová slavnost se váže k předvečeru prvního května, k noci filipojakubské, s kterou se i na Těšínsku spojovaly představy o čarodějnicích. Hlavním májovým obyčejem bylo stavění májů. Na Těšínsku se stavěly kolektivní máje ve středu obcí i individuální máje určené děvčatům. Máj stavěli chlapci ovšem jen svým milým. Postavením máje chlapec veřejně vyjádřil svoji náklonnost k děvčeti (Štika, Stolařík, 2001).

Typickým znakem toho svátku bylo mimo jiné smažení tzv. „wajeczyny ze sznytlokym „(míchaných vajec s pažitkou), jež se odehrávalo ve společnosti sousedů, příbuzných nebo přátel. O svatodušním pondělí se pastýři snažili vyhnat dobytek na pastvu co nejdříve. Ten, kdo přišel první, byl jmenován „králem pastýřů“, zatímco opozdilce přirovnávali k vejci, ze kterého se ještě nevyklíhlo mládě. Pokud na loukách kvetly květiny, vily z nich pastýřky a pastýři věnečky, které pak dávali kravám na hlavu (Studnicki, 2011).

MÁJOVÁ SLAVNOST

MÁJOVÁ SLAVNOST

MÁJOVÁ SLAVNOST

MÁJOVÁ SLAVNOST

MÁJOVÁ SLAVNOST

MÁJOVÁ SLAVNOST

VELIKONOCE

VELIKONOCE

VELIKONOCE

VELIKONOCE

VELIKONOCE

VELIKONOCE

LETNICE

LETNICE

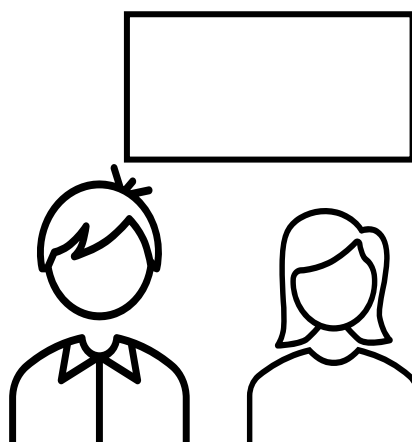
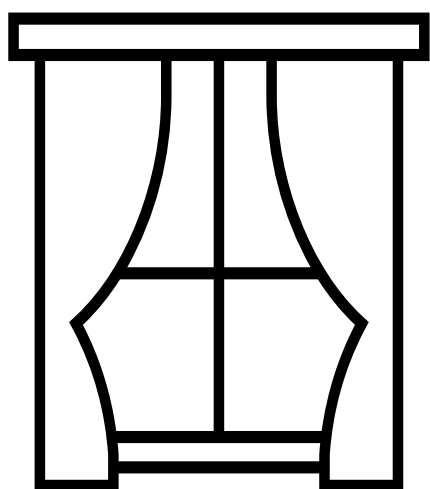
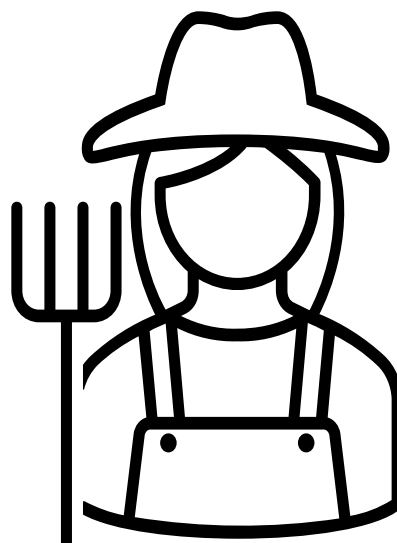
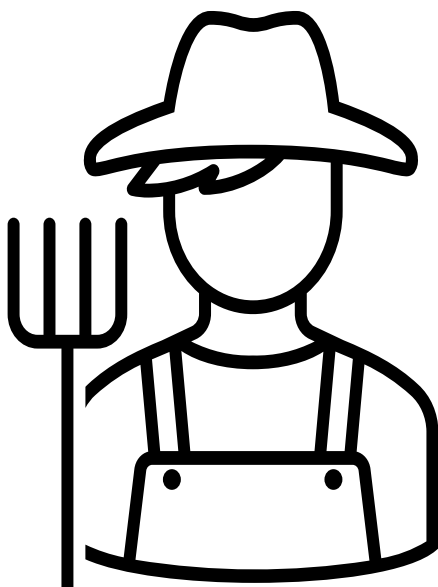
LETNICE

LETNICE

LETNICE

LETNICE

Příloha č. 8: Obrázky slov v nářečí – jaro

Příloha č. 9: Přiřazování slov

Dokážeš přiřadit slova v nářečí k jejich českému významu?

GOJICZEK

OKÉNKO

DOBRY DZIYŃ

MÁJKA

OKIYNKO

HOSPODÁŘ

GAŹDZINKA

DOBRÝ DEN

GAZDZOSZEK

HOSPODYNĚ

Příloha č. 10: Notový zápis a text písně – Gojiczek zielony

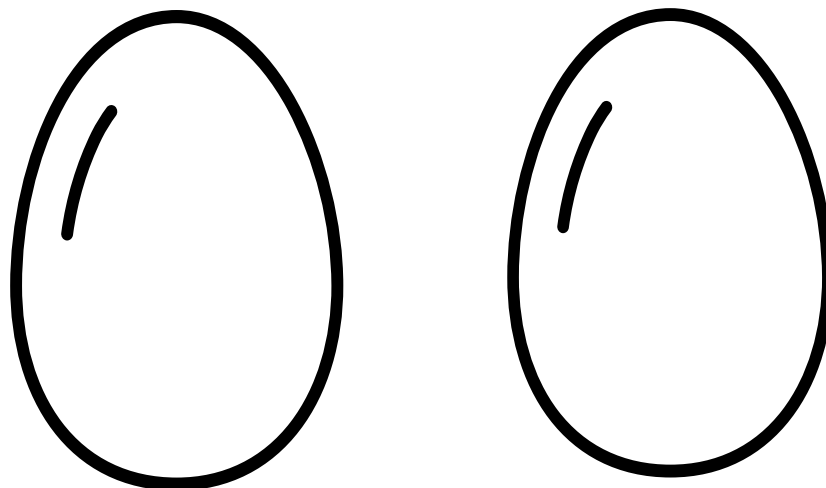
Gojiczek zielóny

1. Dej Pan Bóg dob - ry dziyń pod wa-sze o - kiyn - ko,
2. A na tym go - jicz - ku ma - lo - wa - ne waj - ca,
3. A w tym to tu dó - mie piek - ne kó - nie ma - jóm,

przi - szły my po - cie - szyc gaz - dosz - ka z gaź - dzin - kóm.
sóm tež tu dziy - wecz - ki szy - kow - ne do tań - ca.
sóm tu tež pa - choł - cy, co ich od - by wa - jóm.

Go - ji - czek zie - ló - ny piek - nie przi - stro - jó - ny.

Příloha č. 11: Reflexe – kraslice

Příloha č. 12: Letní svátky a tradice (obrázky)

Příloha č. 13: Didaktická hra Veselý a smutný obličej – pracovní list + obličej

HRA SMUTNÝ A VESELÝ OBLIČEJ

DOŽÍNKY

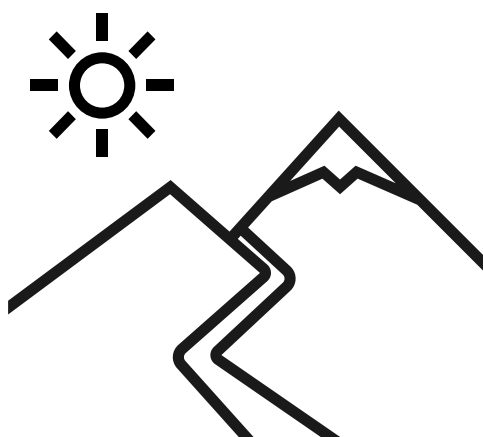
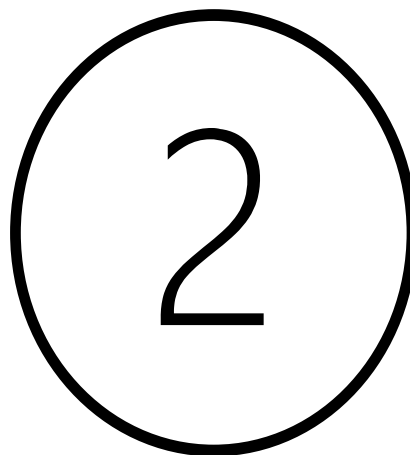
1. Události, která se pořádá ke konci léta a žní se říká dožínky. (pravda)
2. V nářečí se této slavnosti říká „žniwówka“. (pravda)
3. Jedná se o událost, kde se slaví a děkuje za úrodu. (pravda)
4. Průvody byly obzvlášťnovány vozy, na kterých předváděli hospodářské a žňové práce. (pravda)
5. Nejbohatší a největší gazda byl volen za gazdu. (pravda)
6. Tuto slavnost pořádají sedláci, kteří se daný den starají, aby hosté měli, co sníst a vypít. (pravda)
9. Na dožínky se vytvořil vždy velký dožínkový řetěz.
(lež – vytvářel se dožínkový věnec)
10. Dožínkový věnec se většinou vytvářel z květů pěstovaných na zahradě.
(lež – vytvářel se z obilí a lučního kvítí)

Příloha č. 14: Fotografie tradičních krojů

Příloha č. 15: Obrázky slov v nářečí – léto

Příloha č. 16: Notový zápis a text písně „Za górami, za lasami“

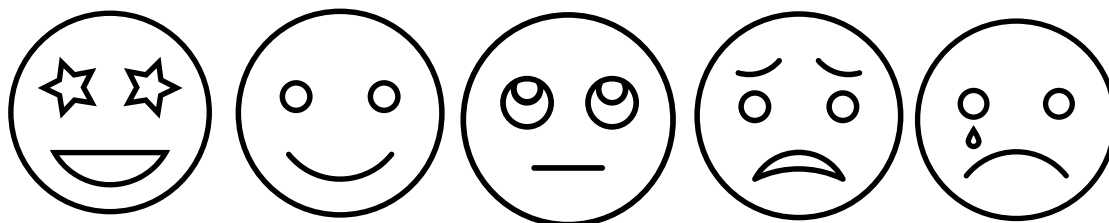
Za górami, za lasami

Za gó-ra-mi, za la-sa-mi, za do-li-na - mi, po-bi-li sie dwajgó-ra-le ciu-pa-ga - mi.

Hej, gó-ra - le, nie bij-cie sie. Ma gó-ral-ka dwa war - ko - cze, po-dzie-li - cie sie!
Ma gó-ral-ka du - ze ser - ce, po-dzie-li - cie sie!
Ma gó-ral-ka dwo - je o - czu, po-dzie-li - cie sie!

Hej, gó-ra - le, nie bij-cie sie. Ma gó-ral-ka dwa war - ko - cze, po-dzie-li - cie sie!
Ma gó-ral-ka du - ze ser - ce, po-dzie-li - cie sie!
Ma gó-ral-ka dwo - je o - czu, po-dzie-li - cie sie!

Příloha č. 17: Hodnocení dne

Příloha č. 18: Fotografie míst z minulosti a současností

Příloha č. 19: Pracovní list – Legenda o sv. Martinovi

PRACOVNÍ LIST – LEGENDA O SV. MARTINOVI

Vyber správnou odpověď:

1. Jaké povolání vybral Martinovi jeho otec?

- A) voják
- B) rolník
- C) lékař

2. Kdo byl u brány v příběhu o Martinovi?

- A) prodavač
- B) výběrčí daní
- C) žebrák

3. Co udělal Martin, aby muži pomohl?

- A) dal mu jídlo a pití
- B) neudělal nic
- C) rozřízl svůj plášť a polovinu dal muži

4. Kde se Martin schoval?

- A) ke slepicím do kurníku
- B) k husám do chléva
- C) do křoví

5. Jaké je tradiční jídlo na sv. Martina?

- A) pečená žebra
- B) peče kachna
- C) pečená husa

Vybarvi modře rámečky, které charakterizují sv. Martina z legendy.

SKROMNÝ	MILÝ	NESLUŠNÝ	DOMÝŠLIVÝ
BOJÁCNÝ	ZLÝ	HODNÝ	STATEČNÝ

Příloha č. 20: Didaktická hra Plácaná

Příloha č. 21: Notový zápis a text písně „Listeczku dymbowy“

Listeczku dymbowy

Li - stecz-ku dym - bo - wy, wpo - dleś mi do wo - dy,
Jak ja - gód naz - biy - róm, to sie po - tym wy - dóm,

nie by - dym sie wy - do - wy - ła nie by - dym sie wy - do - wa - ła
a - byś mi už nie - wy - czy - tól, a - byś mi už nie - wy - czy - tól

aż by - dóm ja - go - dy.
że jo też nic ni - móm.

Příloha č. 22: Slova v nářečí

śniyg

żima

Wilija

obiod vilijny

dziecka

góry

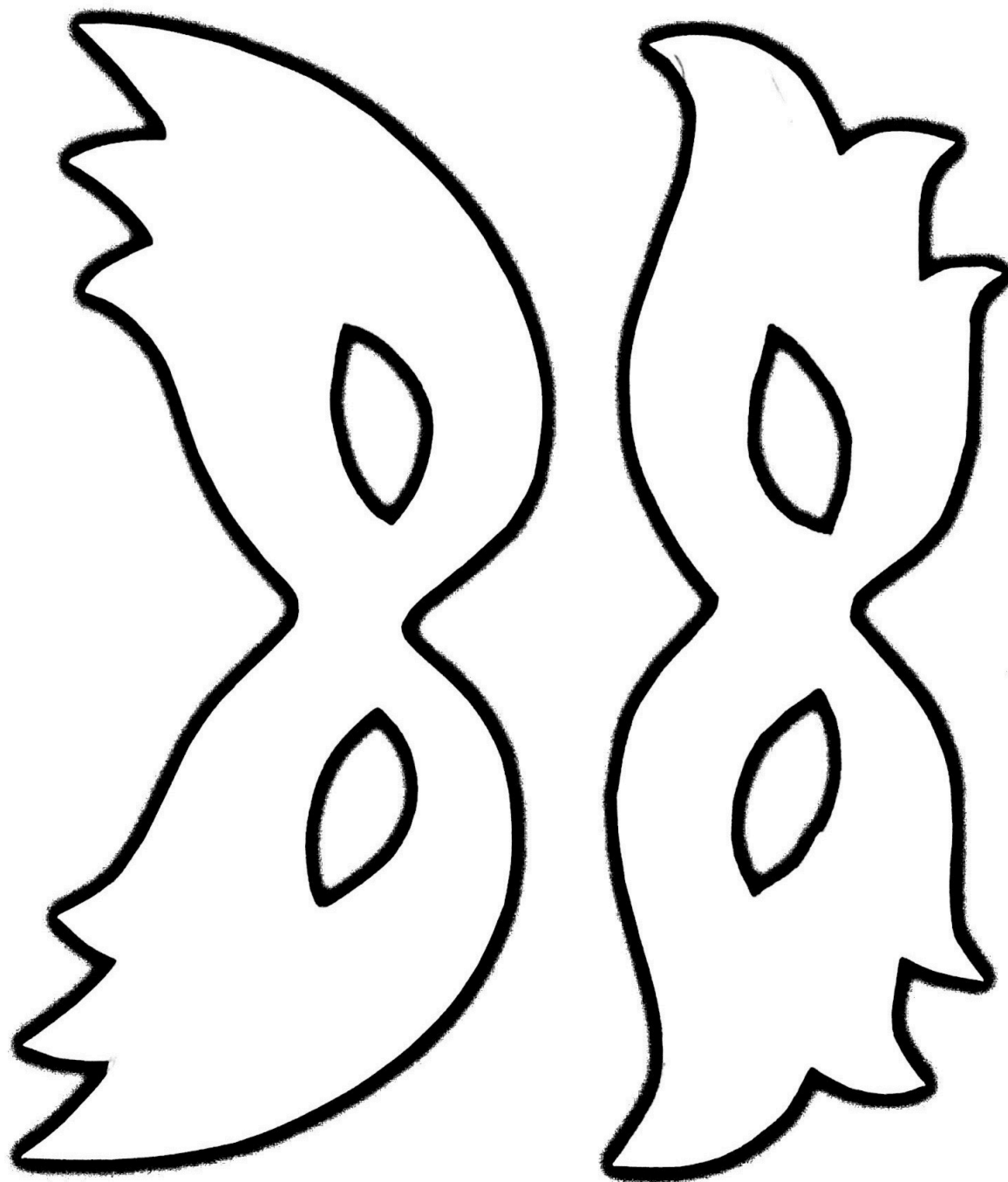
Příloha č. 23: Úryvek o Štědrovečerní večeři

„Ke slavnostní večeři – říkalo se jí obvykle objed vigilijny – se usedlo po objevení první hvězdy na obloze. Slavnostní večeře se začínala společnou modlitbou u připraveného štědrovečerního stolu, na němž hořela svíce. Modlitbu obvykle začínal nejstarší člen rodiny. Nejdříve se jedl chléb se solí, oplatky s medem, polévka, štrucla (vánoční pečivo, vánočka, fazole nebo hrách, rýže, brambory, zelí, perník, vánočka, šližky (měkký pokrm z bramborového těsta), ovocná omáčka, krupičná kaše, ovoce apod. Vánoční oplatky jsou tenké nekvašené oplatky, které se pečou z mouky a mají většinou tvar obdélníku. Štědrovečerní jídlo muselo být rozmanité a pestré, večeřet se mělo někde čtvero, devatero nebo až dvanáctero jídel. Některá jídla měla konkrétní magické určení, které se v podání posledních generací stalo jen nezávaznou tradicí nebo i žertovným obyčejem. Tak například chléb se solí měl dát lidem sílu, oplatky s medem zbožnost. Pestrost štědrovečerního jídelníčku ovšem zdaleka neznamenala, že se lidé přejídali. Naopak, jedlo se poměrně skromně. Z každého jídla se vzalo jen několik soust, nesmělo se však dojíst, aby rodina v příštím roce nestrádala hladem a nedostatkem. Na stole byl položen jeden volný talíř, na který stolovníci odkládali po troše z každého jídla. Po večeři se pak jídlo dalo dobytku.“ (Štika, Stolařík, 2001).

Příloha č. 24: Informace o masopustu

„Masopust neboli karneval je období, které začínalo svátkem Tří králů a končilo Popeleční středou. Typickým jídlem tohoto období byly koblihy, tzv. krepliki (Štika, Stolařík, 2001), které se podávaly především na poslední masopustní čtvrtek, tzv. mastný čtvrtek. Tento den byly všechny pokrmy tučné: k snídani se podávala klobása, k obědu vepřová pečeně s kysaným zelím a k večeři tlačěnka a mastné výrobky. Během tohoto období se nesmělo pracovat se dřevem. Lidé věřili, že by se poté kolem domu objevovali hadi a jiní plazi (Studnicki, 2011). Zakončením masopustu byly tzv. ostatki, slavnost, která se konala poslední tři až čtyři dny tohoto období. Ostatki se pojily s živými tanečními zábavami, které organizovaly především ženy. Účastnili se jich mladí i starší obyvatelé obce. Lidé věřili, že jim tyto zábavy, konané v hospodě při muzice, zajistí růst hospodářských plodin. Na některých místech Těšínského Slezska se lidé snažili při tanci vyskakovat co nejvýše, aby jim vysoko vyrostl oves. Tančily se tance metlové, cepové a žabské (Studnicki, 2011). Během masopustních slavností lidé také chodili po ulicích v průvodu převlečení za různé maškary – medvěda, koně či d'ábla.“ (Štika, Stolařík, 2001).

Příloha č. 25: Šablona masky

Příloha č. 26: Vzkaz pro rodiče

Vážený rodiče,

dnese bude konat projekt „Poznej Těšínské Slezsko“, v rámci kterého proběhne masopustní karneval. Projekt bude probíhat během vyučování. Prosím, aby si žáci tento den do školy s sebou vzali kostým libovolného zvířete, postavy či věci.

Děkuji a přeji hezký den.

Podpis zákonného zástupce _____

Příloha č. 27: Fotografie výzdoby třídy – karneval

Příloha č. 28: Notový zápis a text písně „Dy Miynsopust“

Dy miynsopust

Dy miyn-so-pust, to miyn-so-pust, to sie gaz-da chy-ci za fus.

6
Och ja ja och ja ja, ma mi - la, gdzie Ci sie na - dob-ność po - dzia - la?

Příloha č. 29: Pozvánka pro rodiče

Příloha č. 30: Slovník nářečí

Jaro		Podzim	
„PO NASZYMU“	ČESKY	„PO NASZYMU“	ČESKY
śmiergust	pomlázka	drobnioki	malé brambory
gojik	ozdobený stromeček	pieczok	upečený brambor v popelu
zielóny	zelený	wórszt	klobása
dobry dziyń	dobry den	wykopki	sklizeň brambor
okiynko	okénko	wydować se	vdávat se
gazdoszek	hospodář	miynso	maso
gaździnka	hospodyně	listeczek	lístek
wajca	vejce	chlyb	chléb
dziyweczki	dívky	wajeczyna	vaječina
kónie	koně	kapuśnionka	zelňačka
Léto		Zima	
siedlok	bohatý sedlák	Wilija	Štědrý den
źniwa	žeň	śniyg	sníh
źniwówka	dožínky	dziecka	děti
góry	hory	góra	půda

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Daniela Rucká
Katedra:	Katedra hudební výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Jaromír Synek, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Folklorní prvky Těšínského Slezska ve výuce na 1. stupni ZŠ
Název v angličtině:	Folklore elements of Cieszyn Silesia in education of children at lower primary school
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na využití folklorních regionálních prvků Těšínského Slezska ve výuce na prvním stupni základní školy. Teoretická část objasňuje základní pojmy související s folklorní tematikou, charakterizuje geograficko-historické pozadí a tradice Těšínského Slezska. Praktická část obsahuje projekt Poznej Těšínské Slezsko, který je vypracován ve formě metodických listů a je určený pro žáky druhých ročníků základní školy. V závěru praktické části najdeme autoevaluaci a hodnocení učitelek, které se účastnily realizace části projektu. Poslední složku práce tvoří přílohy potřebné k jeho realizaci.
Klíčová slova:	Těšínské Slezsko, folklorní prvky, region, rámcový vzdělávací program, projekt, metodické přípravy
Anotace v angličtině:	Diploma thesis is focused on using folklore regional elements of Cieszyn Silesia in education at lower primary school. The theoretical part clarifies basic concepts related to folklore theme, describes historical and cultural background and traditions of Cieszyn Silesian. The practical part contains a project called

	<p>„Poznej Těšínské Slezsko“ which is created in the form of methodical sheets designed for pupils at second grade. In the end of the practical part we find self-evaluation and teachers' evaluation who participated in a part of project. The last part of the diploma thesis consists of supplements needed for its realization.</p>
<p>Klíčová slova v angličtině</p>	<p>Cieszyn Silesia, folklore elements, region, the Framework education program, project, methodical preparations</p>
<p>Přílohy vázané v práci:</p>	<p>31 příloh</p>
<p>Rozsah práce:</p>	<p>91 stran</p>
<p>Jazyk práce:</p>	<p>Český jazyk</p>